

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GERLEV
IDRÆTSHØJSKOLE

DANMARKS
PÆDAGOGISKE
BIBLIOTEK

ÅRSSKRIFT 1986

Årsskrift 1986

Redaktion: Stig Jensen

Jørn Møller

Ove Korsgaard (ansvarshavende)

Solveig Hansen

Lisbeth Dahl Sørensen

Lene Lundgaard har lavet illustrationerne

Udgivet af Elevforeningen
og Gerlev Idrætshøjskole

DANMARKS
PÆDAGOGISKE
BIBLIOTEK

EN JULEHILSEN

Spørgsmålet om »danskhed« er igen blevet påtrængende og bliver ud fra forskellige synsvinkler behandlet i en del af artiklerne i dette årsskrift.

Første gang, spørgsmålet om en særlig national identitet blev rejst med fuld styrke, var i romantikken i begyndelsen af forrige århundrede. Rundt om i Europa bestræbte romantikerne sig på at finde oprindelsen til hver deres egen nation – eller med et yndlingsudtryk fra dengang – sit eget folk. Det medførte stor interesse for kultur, sprog og historie, der blev betragtet som kongeveje til at finde det særlige, det, der gav et folk identitet.

Kendt er det, at denne interesse for det nationale fra tid til anden udartede til en hypernationalisme, der bl.a. i nazismen gav sig uhyggelige udslag. Dyrkelsen af national egenart førte dér til dyrkelsen af racen, hvilket fik fatale følger.

Denne udartning af det nationale til en ekstrem nationalisme var en medvirkende årsag til, at det nationale spørgsmål efter 2. verdenskrig blev taget af dagsordenen. Sat på blev i stedet det internationale, der som tendens blev forstærket af 1960'ernes ungdomskultur og -oprør, der i stor udstrækning var et internationalt fænomen og betragtede sig selv som et sådant.

Men fra begyndelsen af 1970'erne dukkede det nationale spørgsmål igen frem. Til manges overraskelse især på venstrefløjen, der ellers har en lang og stærk tradition for at betone det internationale. Men i forbindelse med folkeafstemningen om Danmarks indtræden i EF blev der brugt mange argumenter imod, der byggede på et nationalt grundlag. Dog vedblev man op gennem 1970'erne at behandle »danskhed« med en ironisk distance, det ses og høres f.eks. i Shu-bi-duas, Trilles, Erik Grips og Sebastians sange om det danske.

Men her i midten af 1980'erne er det blevet alvor. Ting synes især at være katalysator for en stærk følelse af en særlig »danskhed«: flygtninge og fodboldlandsholdet. De mange flygtninge har bevirket, at mange i aggressivt selvforsvar lukker sig om en form for danskhed, der har træk af racisme i sig. Fodboldlandsholdet derimod har betydet, at endnu flere i glad overgivenhed har hengivet sig til dyrkelsen af en særlig form for danskhed; vi er roligans til forskel fra hooligans. Må det vare ved.

De sidste 15 års historie viser, at spørgsmålet om identitet ikke kan forbigås i en verden, der vitterligt stadigvæk bliver mere og mere forbundet gennem den internationale handel, økonomisk samarbejde i EF, massemedierne og overnationale politiske organer osv.

Tværtimod synes den internationale tendens på en lang række områder at gøre det mere påkrævet at styrke vores nationale og lokale identitet. Som Jørgen Bukdahl fra Askov aldrig blev træt af at fremhæve, så bryder broen til det globale sammen, hvis den ikke bæres af piller, plantet solidt i en folkelig identitet.

Vi vil rette en speciel tak til Jonathan Schwartz for hans bidrag til årsskriftet. Schwartz er amerikaner, men har boet 16 år i Danmark og arbejder på Institut for Kultursociologi på Københavns Universitet. Ligeledes en tak til Hanne Kirk, der var elev sidste år og Britt Hansen, der var anden års elev samme år. De øvrige skribenter er alle lærere eller bor her på skolen.

Med dette årsskrift ønsker elevforeningen og medarbejderne på Gerlev Idrætshøjskole gamle elever, kursister, bestyrelses- og repræsentantskabsmedlemmer og de mange andre, der har taget del i skolens arbejde, en rigtig god jul.

*Elevforeningens bestyrelse
Medarbejderne på Gerlev Idrætshøjskole.*

Kære Lone!

Klara Korsgaard

Hvis vejret er godt, sover hele familien ude om sommeren. Til det formål har vi bygget en terrasse i første sals højde, og da der i vores have står et meget stort asketræ tæt på huset, er det blevet sådan, at vi faktisk sover lige under kronen. Ligger man en sommermorgen og kigger gennem træets grene op mod himlen, er det åbenlyst, hvorfor de gamle nordboere valgte netop asken til deres livstræ Yggdrasil.

Det fortælles om Yggdrasil, at det stod midt i guderne gård. Det var et kæmpetræ, der strakte sine rødder dybt ned i jorden til nornerne, der spinder livets tråd, til Mimers brønd, hvor klogskaben udspringer og endelig ned under de store kraftfulde jætters rige.

Træet breder sin mægtige krone ud og bærer på sine skuldre himlen, så den ikke falder ned. Selv om hjorte spiser af dets blade og slangen Nidhug gnaver i dets rod, går det ikke ud, men står friskt og grønt hele året.

Det gør vores ask dog ikke, men den bærer som alle andre aske himlen. Den er tyngt af vægten, det ses, men trods det peger alle grenene, selv den mindste kvist, opad. Der må være en dybere mening i, at nordboerne valgte netop det træ frem for en hængepil.

Yggdrasil kan sammenlignes med menneskekroppen. I toppen sidder ørnen – hovedet med kløgt og forstand. Længere nede regerer slangen – eros, og med vore lemmer kan vi bære himlen, hvis vi altså vil.

Her i sommer har jeg talt med to danskere, der havde været udenlands et stykke tid og som ved hjemkomsten til Danmark ramtes af den sure stemning af utilfredshed, snak om negative ting frem for positive, en TV-avis fuld af krig, forureningsulykker og kværnen om, at lykken ligger i at få mere i lønningsposen osv. Og det er jo selvforstærkende.

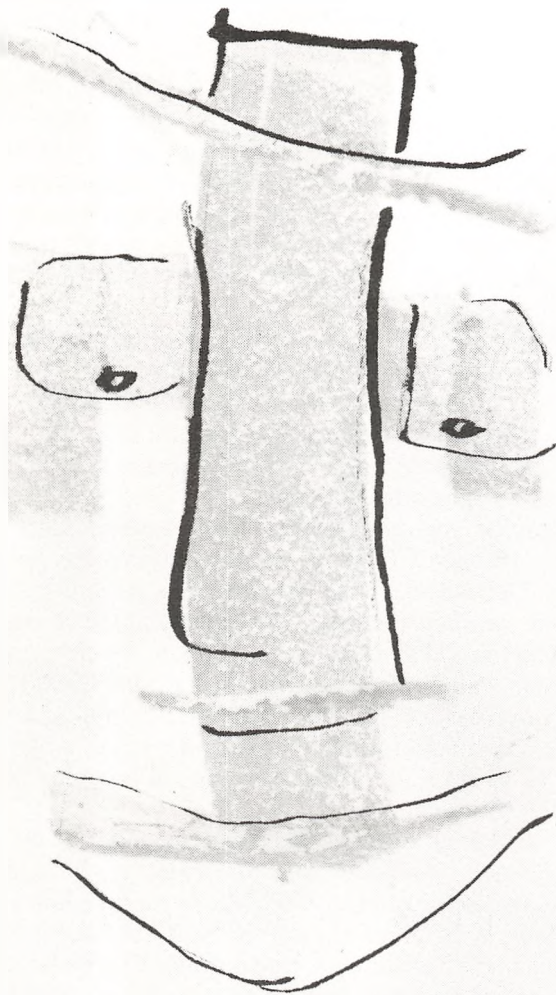
Det ved vi da alle fra livets forhold. Et elevhold f.eks.

Breder den utilfredse stemning sig først, er der knap nok nogle, der tør være ved, at de rent faktisk er glade for deres ophold. Man søger emner, som utilfredsheden kan slå ned på, og som lærer må man tage sig gevaldig sammen for ikke at reagere med at være utilfreds med eleverne.

At det skulle være noget typisk i jantelovens fædreland har jeg altså fra anden side, men det slog mig ved et besøg af 35 amerikanere på sightseeing på danske højskoler, at deres begejstring for alting med »marvellous« og »wonderfull« til alt, hvad de præsenteres for, i hvert fald er anderledes end ved danske besøg. Ja, det er nærmest så overstrømmende, at man trækker på smilebåndet og med vanlig (dansk) mistænkelighed tænker: Mon de nu også mener det?

Der er da bestemt ting at slås for i vores Danmark. Bevar mig vel. Det kan godt være, at det ville være passende med en større rimelighed i fordelingen af kronerne, og man kan sagtens slå ned på steder og tilstande, der kunne være bedre. Men tænk, hvis man i TV-avisen indførte »dagens positive« med eksempler på, hvad der lykkes, hvor der er tilfredshed osv. Det kunne vi vel også have krav på at få at vide. Måske kunne det være med til at fremme en konstruktiv stemning, der kunne føre til et fællesskab om mere livsbekræftende ting, som f.eks. kunne tage udgangspunkt i, at vi trods alt lever i et utroligt privilegeret land.

Alt, hvad som fuglevinger fik,
alt, hvad som efter fugleskik
med sanglyd drager ånde,
lovsyng Gud, for han er god,
han i sin nåde roder bod
på støvets vé og vånde.

På denne vinterskole var en af oplevelserne netop en utilfredshed omkring juletid, der udsprang af den køkkenordning, vi havde valgt i år, men som så slæbte en hel del med sig i kølvandet. Det, at eleverne skal lave mad til hinanden, opfattes af nogle som udnyttelse, skønt tanken bag det er at betragte højskolelivet som en helhed med et begrænset antal servicefunktioner. Stemningen blev vendt, og vi fik en god vinterskole, men det kræver som nævnt ovenfor sin mand.

For ikke at forfalde til dansk mismod følger her »dagens positive«, nemlig en lille episode mod slutningen af vinterskolen, som jeg tænker tilbage på med stor varme og glæde:

Alle grenhold sluttede vinterskolen af med en rejseuge, hvor man cykler, sejler, tager på teaterturné rundt i bus eller, som vi gjorde på Gymnastik- og Musikgrenen, tog på cykeltur i Thy og på Mors, hvor vi lavede højskoleaftener med gymnastik, sang og tale i lokale foreninger undervejs, boede og ikke mindst spiste overdådigt hos elevernes forældre, idet vi havde lagt ruten, så vi kunne besøge flest muligt.

En eftermiddag med blæst, sol og Limfjordshimmel cyklede vi mod Nykøbing, der kom en velfortjent bakke nedad, og rundt om svinget lå det der.

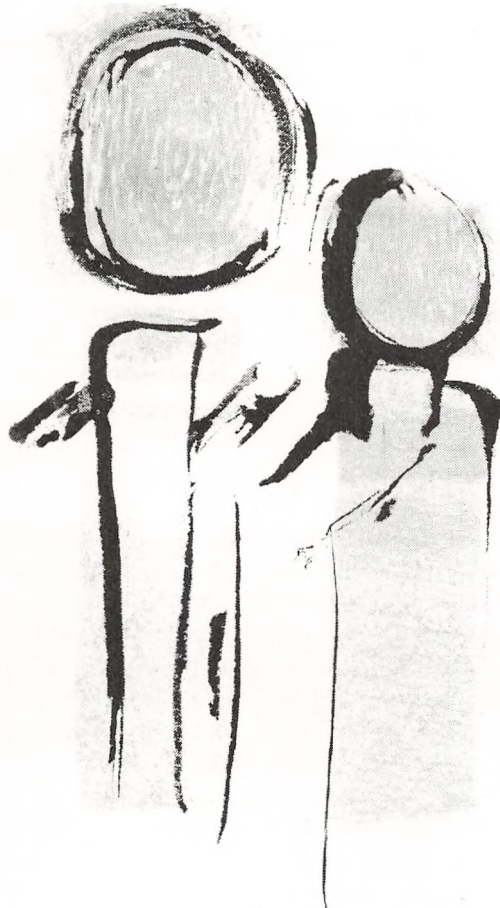
Slottet. Stedet. Et pragtfuldt fordums hvidkalket lille slot med voldgrav rundt om. Forladt og forfaldent og med adgang forbudt foran. Netop det, at det blot stod og ventede på at synke i grus satte gang i bagtroppens fantasi. Sikke et sted til en højskole.

Vi trodsede skiltene, og planerne rullede: Salene til bevægelse, rejse den fløj til værelser, køkkenet er sikkert i kælderen, hvor skaffer vi møbler fra? Både elever og lærere fablede. Jytte og Else var parat til at bruge et år på at rejse en flok gamle elever, og så bygge skolen op.

Bevægelseshøjskolen »Højris« var ikke langt fra en realitet.

Ved aftensmaden på landbrugsskolen fik vi af kloge, forstandige jyder at vide, at det enkleste ville være at rydde det hele og bygge forfra.

Men hvor skal man så have drømmene? Dem sætter arkitekter sjældent plads af til.

Min sjæl, du har af alt på jord
i tanken og din tunges ord
de allerbedste vinger,
og friest er det åndefang,
når dybt du drager det i sang,
så højt i sky det klinger.

Vores vinterhold i år gav et godt modspil, så vi som lærergruppe blev holdt i ånde. Vi slikkede et par ømme steder, da de var rejst hjem, og i vores 3-dages evalueringssnak på Agersø Kro var temaet den første dag omkring inspiration/udfordringer. Hvor henter vi det? Nyt blod hænger ikke på træerne i dag, hvor så mange vælger at blive, og er der ikke nyt blod nok i de gamle årer? Vi gør ellers en del for at holde liv i hinanden her på skolen.

Idrætsforskafdelingen står for hyppige sammenkomster, hvor ideer og teorier luftes og brydes.

Og hvad med Gerlevprisen? Med den prøver vi ikke blot at inspirere indadtil, men også udenfor skolen. I år fik Olav Ballisager og Charlotte Munksø den. Og kurser tager vi på, og orlov søger vi.

Lærerne tog umiddelbart før vinterskolestart op til Britta Haugen i Fjaltring og dansede Balders død sammen. Det skal der ikke lægges anden symbolik i, end at vi var sammen om andet end planlægning af praktiske ting og timer. I år var vi også sammen, før eleverne kom. Ritualer var denne gang en aften/nat med Ejvind Larsen fra Information. Det blev en lang, utrolig spændende snak. Dagen efter gik vi på glødende trækul – og vi kunne! Så sig ikke, at vi ikke prøver os af indenfor vidt forskellige områder.

Vi havde et virkeligt godt møde på Agersø, lavede en spændende vinterskole for i år, og det nye blod får vi så også. Om det udsprang af de dage er nu ikke helt givet.

Helle Wagner er efter to år rejst tilbage til Københavns mere inspirerende musikmiljø, Eva Biehe vil efter 4 år her på stedet forsøge sig som Rolfer på det frie marked. Det har hun uddannet sig til gennem de sidste par år, og endelig er Ole Veje med 10 år på bagen sprunget ud på det dybe vand som forstander på Støvring Højskole. Vi kan kun ønske dem alle tre al mulig held og lykke i deres nye udfordringer.

På fællesskolen i år har Steen, Axel og jeg ingen timer, og Bette har efter fødslen af hendes og Søren's lille Jakob barselsorlov, så der er en del gamle lærere, som ikke er med lige nu.

I stedet har vi fået en række nye.

Vi begyndte allerede i februar, hvor vi ansatte Klaus Helsø Jensen på idræt- og sundhedsgrenen. Lene Lundgaard har i de sidste par år arbejdet som timelærer i kreative fag, og til det er hun nu blevet fast ansat. Derudover har vi fået to nye lærere, nemlig Jens Lærke Nielsen, der er stærk indenfor boldspil og samfundsfag, og Birthe Hazelton, der specielt skal arbejde med litteratur. Endelig har vi to årspraktikanter fra Den frie Lærerskole, det er Lene Schelde Jensen og Søren Teilmann, der begge underviser i musik og Lene også i gymnastik.

Men også på andre områder har vi fået nye: I køkkenet har Margot Nørgaard i 7 år stået for gesjæften og gjort Gerlevs køkken kendt. Nu ville hun så prøve at arbejde med noget andet – lykke til. I stedet for hende har vi ansat Benedikte Kristoffersen samt 2 nye assistenter Hanne Juhler Rasmussen og Jeanet Olsen. Den sidste fordi vi også i køkkenet gør det i børnefødsler. Bodil er lige ved at føde nummer to. Og fik jeg i den sammenhæng fortalt, at Niels og Alice har fået en lille Bjørn?

På kontoret er Birgitte Løfmark holdt op efter 5 år i stolen. Det har givet omrokeringer indenfor vores kontordamer, så Karin fra Bavnebanke nu sidder ved telefonen.

Vi holder hvert efterår en goddag-farvelfest, også selvom vi ikke har nogen at sige det til. I år festede vi nok kraftigere, end vi plejer, men det må have været for at vise, hvor glade vi har været for, at de 5 har villet bruge nogle år af deres liv hernede.

Så vågn da op min sjæl bryd ud
med lovsangsrøst og pris din Gud
din skaber og genløser,
som så til dig i nåde ned
og over os sin kærlighed
med trøsteren udløser.

A propos inspiration og nytænkning, så kan jeg fortælle dig, at det går strygende med vores nye bevægelseshus.

Måske kan du huske, at jeg sidste år skrev om, at vi agter at bygge idrætshallens afløser, et hus, der skal svare til det idrætsbegreb, der tegner sig på himlen i disse år. Der er udskrevet en arkitektkonkurrence med støtte fra flere fonde og ministerier, og forhåbentlig sidder flere tegnestuer landet over og grifler ideer om i streger og buer. Vi er endelig nået frem foran i køen med statstilskudspenge, så nu kan vi bygge, og planerne er, at huset skal stå færdigt til indvielse ved vores 50-års jubelfest i 1988.

Ellers må man nok sige, at vi er ved at være færdige med udbygningen, skulle vi drømme om noget, måtte det være en større spisesal. Det er måske lidt frækt i disse år, hvor tendensen på landsplan angående rekruttering af elever og kursister ikke er, så man bygger ud efter dem. Men skulle man ikke tro på, at der sandelig også er brug for højskolen fremover? Skulle man ikke tro på, at man kan hente mange nye elever og kursister i tidligere højskolefremmede kredse og begejstre dem? Skulle man ikke tro på, at vi ved lidt mere offensiv markedsføring skulle kunne fylde skolerne?

Jo, selvfølgelig.

Jeg ved godt, at et par af de brugte ord her er fy-ord i en højskolelærers mund, men jeg vil nu hellere bruge dem end gå ned med rank ryg og rent blik på højskolens skude.

Nyest og mest spændende på vores sommerprogram '86 var Sensommerhøjskolen i 10 uger, som blev prøvet for første gang. Selv var jeg ikke med, men jeg har fra Henrik og Steen hørt godt. Det var efter sigende spændende at arbejde i en lille gruppe (25), der i mangfoldighed spændte over lige så stor bue som en vinterskole. Vi klør på igen næste år og håber på at runde de 30 deltagere. Flere kan vi ikke have, fordi vi sideløbende har korte kurser, som vi andre står for.

Sommeren var som sådan god med pænt deltagerantal. I hvert fald kan vi ikke tillade os at klage. Deltagerantallet på vores pensionistkurser kom op igen i år, og vi havde nogle dejlige kurser, der giver håb om et gensyn næste år. På et af kurserne var der ikke mindre end 3 10-års jubilarer, så hvis alle kursister udviste samme trofasthed, var det ingen sag at drive højskole.

Vi måtte dog aflyse et kursus, og på 3-4 kurser havde vi kun 10-15 deltagere. Selvom de var yderst tilfredse, er det for lidt at lave forretning med, så vi har ryddet lidt op i skaren af kurser for næste sommer. Ikke fordi der er blevet færre, snarere tværtimod.

Finn laver i efterårsferien et nyt kursus omkring gymnastik før og nu, hvor han har fået nogle af landets bedste instruktører til at komme og stå for den fysiske side, mens man gennem foredrag skal stifte bekendtskab med vore rødder på det område. Sideløbende med det kursus afholder vi Kursus 2 i gymnastik, hvor man får tilbudt børnepasning, så det vil forhåbentlig strømme ind med folk.

Per har lavet ikke mindre end 2 nye kurser omkring lokalhistorie. De ligger begge lige før sommerferien og erstatter vores ene pensionistkursus. Ove genopliver de gamle idrætspolitiske kurser, som ligger i begyndelsen af sommerferien.

Idrætsforsk har haft fødselsdag: 10 år. I nye lokaler, nemlig hele overetagen på Sidespringet, fejrede vi dagen med en ordentlig fest, og ud fra, hvad der blev sagt og skrevet skal der ikke herske nogen tvivl om, at gøgeungen er blevet til en svane. Du får et citat fra gæstebogen:

Den definerer virkeligheden
som besidder informationer
og behersker sproget.
Savner informationerne
er vejen åben for dæmagogien.
Derfor: fortsæt nysgerrigt, fortrøstningsfuldt
og engageret.
I er det bedste, der er sket dansk idræt
i mange, mange år.
Held og lykke med jeres bidrag til kulturkampen.

I det forløbne år har Idrætsforsk færdiggjort en undersøgelse af TV-sportens lørdagsudsendelser, og af kommende projekter kan jeg nævne, at de skal stå for en undersøgelse for DDGU og DDSG&I's gymnastikafdeling omkring frafaldsproblematikken. Hvor bliver de mange tusinde instruktører af?

Centring har skiftet image. Det er kommet ud over kardusstadiet og fremtræder såvel udenpå som indeni som et gennemført professionelt lækkert tidsskrift.

Ove har lige udgivet to bøger, nemlig »Kredsgang« og »Krop og kultur«. Sideløbende med, at han har skrevet dem og været torstander hos os, er han jo også formand for Foreningen af Folkehøjskoler. Det tager meget tid, og han er meget væk. Så mangler der en far ikke bare herhjemme, men også på højskolen. Det sidste har vi nu løst, ved at Stig er blevet udnævnt som viceformand, eller hvad vi nu skal kalde den, der holder trådene samlet. Ove bliver af foreningen frikøbt med en kvart stilling, som jeg så har fået. Den dækker sommerkursus-siden og PR.

På vinterskolen, som nu er i fuld gang, har vi alle de elever, vi kan ønske og lidt til. 135 uhyre aktive, positive og løftende elever. Hvis det holder, vil jeg stemme for, at det træ, dette hold traditionen tro skal plante den sidste dag, de er her, må blive en ask, så vi kan få Yggdrasil op at stå i ordets bedste betydning. Lad os få spredt grenene ud og løfte himlen i sang.

Og sig det til hver fugl på jord
og sig til alle englekor
hvis sang livsaligst klinger
at du med dem i væddestrid
vil prise Gud til evig tid
for ånde, røst og vinger.

Troubadurens lærlinge

En verslig prædiken

Klaus Helsøe Jensen

I en kronik om sprog i Politiken skrev Johannes Møllehave, at han en gang oplevede en solnedgang sammen med en ung fyr. Det var en meget smuk solnedgang, og den unge mand syntes, at oplevelsen var så stor, at han måtte give udtryk for det. Efter nogen tid udbrød han så: »Det var fandme smart«.

Her stod han og var vidne til et af naturens vidundere, og så var hans sprog så mangelfuldt, at han ikke kunne give udtryk for sine følelser.

Vi er på vej ind i informationsalderen. Kommunikation er blevet kodeordet. Fra skærmterminaler og fjernsynsskærme strømmer der viden ud i hovedet på os. Den nye teknologi bliver udskreget som en redningsplanke i alle situationer. »En datamaskine kan løse flere problemer på fem minutter, end Einstein i et helt liv«, skrev Politiken i en overskrift.

Kan en datamaskine så også løse den unge mands problemer med at udtrykke sine følelser i forbindelse med en stærk naturoplevelse? Næppe. Det er muligt, at EDB kan løse indviklede regnestykker eller opbevare og registrere en mængde konkret viden, men EDB lærer os ikke at udtrykke følelser eller bruge sproget. Kort sagt: Det levende ord kommer ikke til os via en dataskærm.

Så kan man jo spørge, hvordan ordet bliver levende, og svaret er meget enkelt, det gør det, når det bruges. Men det levende ord er meget sårbart, for det er en mundtlig udtryksform og dermed flygtig. Så længe det bruges, er det frodigt og udvikler sig, men hvis vi holder op med at benytte sproget, ja så sygner det hen og forsvinder som dug for solen.

Det levende ord skabes af almindelige mennesker. Ikke som enkeltpersoner, men som en anonym gruppe. Den dag i dag synges der sange og fortælles historier, der har sin oprindelse i middelalderen. Der er ingen, der

kan huske, hvem forfatterne er, men sangene og historierne lever.

Det er gennem det levende ord, at erfaringer går i arv fra en generation til den næste. Desværre er de ikke i så høj kurs nu til dags. Vi lytter ikke så meget til ældre mennesker længere (de er jo også på plejehjem), og så går den viden, der ligger i erfaringerne, tabt. Specielt inden for håndværksfagene er der gået utrolig megen erfaringsviden tabt i løbet af de sidste 40 år.

Det levende ord vil altid være i opposition til den akademiske tradition. Det er de skrevne ords kultur. Selv om bøger eller videnskabelige artikler samler støv i århundreder, så kan man tage dem frem og læse og fortolke dem, og på titelbladet står der, hvem der er forfatteren til skriftet. Det skrevne ord er en slags konserve i sammenligning med det friske levende ord. Det holder meget længere, men smager ikke nær så godt.

Det levende ord trives og vokser, når vi synger sange, fortæller historier, og når vi taler sammen. Det er gennem det levende ord, at begrebet folkelighed opstår. Højskolen, andelsbevægelsen, alle dette lands mange foreninger og dermed hele vort demokrati er skabt som en direkte følge af det levende ord, så man skulle nok mene, at det er værd at værne om. Der findes kun een metode, nemlig ved at bruge sproget som en mundtlig udtryksform.

Sangeren og sangskriveren Benny Holst gav sin bedstemor Julie denne sag i fødselsgave:

Bennys sang til Julie

Fast som en klippe og bred som en strand
vild som en brænding i kog
fri som fuglenes flugt over land
sådan er Julies sprog.

Engang fløj det frejdigt fra mund til mund
enhver ku' benytte det frit
det gjalled' fra sø og i grønne lund
fortalte om godt og skidt.

Hvis du var sorgfuld og modløs og træt
så var en sang ej for god
måske blev dit sind hverken lyst eller let
men sproget var det du forstod.

Det sprog stjal man fra os og gav os en snak
linien var sløret, men klar
det er lettest at holde et folk i skak
som slet ingen sange har.

Det sprog Julie ejer, som ku' være vores
var vi med til at brække itu
vi er fremmed for hinanden, det er vores kors
vi raver i blinde nu.

Men midt i al mørket der brænder et lys
et lys der aldrig dør hen
det sprog vi har talt trænger til at fornys
vi må lære det gamle igen.

Benny Holst's budskab er klart. Hvis vi ikke synger sange, bliver vi dumme og umyndiggjorte. Vi bliver et undertrykt folk. I højteknologisamfundet hersker envejskommunikationen. Vi forbruger sproget i stedet for at bruge det. Kulturimperialismen, først og fremmest fra USA, omklammer os. De amerikanske mediefolk er professionelle, og vi lapper deres produkter i os. Alle ved, at »Dollars« er ligegyldig og plat spekulation, men det er jo underholdende og godt lavet, så alle ser det. Underholdning, ja fritiden i det hele taget er blevet en vare, som vi betaler for og passivt forbruger. I USA er underholdningsbranchen den industri, der giver den største profit.

Men alt imens vi underholdes, dør det levende ord, for det kan jo kun trives gennem brugen af det, og når sproget dør, så ophører vi med at eksistere som et folk med egen kultur og identitet.

For mig er folkelighed snævert forbundet med aktiv handling. Det er, når mennesker selv ta'r vare om deres egen kultur, når de selv former og skaber den. Folkelighed kan beskrives og analyseres, men så er det videnskab. Enkeltpersoner kan virke som inspiratorer og katalysatorer, det er Grundtvig vel det bedste eksempel på, men folkelighed skabes ikke af akademikere eller enkeltpersoner, den er derimod summen af de menneskers kreativitet, der lever og bor i et givent område. Hvis denne kreativitet ikke får lov til at udfolde sig, vil den manifestere sig i dens modsætning, nemlig hærværk og destruktion.

Der tales ofte om unge menneskers mangel på respekt for værdier (de materielle). Der ødelægges for millioner i f.eks. toge, tilsyneladende helt uden grund. Men hvilke muligheder har disse unge for at udfolde deres kreativitet og handlekraft. De er opdraget i brug og smid væk kulturen (hvis et togsæde ødelægges, kan der jo bare sættes et nyt i). De har brugt utrolig mange timer foran fjernsynsskærmen eller højtalerne, konsumerende konserverkultur, men hvad med deres egen skaberkraft – nerven i al folkelighed.

Folkelighed er en vildtvoksende blomst. Den trives ikke i tykke bøger, og den kan ikke sættes på formler, for den er aldrig helt til at forudse. Den vil altid være en udfordring for magthaverne og dem, der ønsker orden (or-

densmagten), for folkelighed er ensbetydende med mangfoldighed og ikke ensretning og harmonisering.

På omslaget til højskolesangbogen står der:

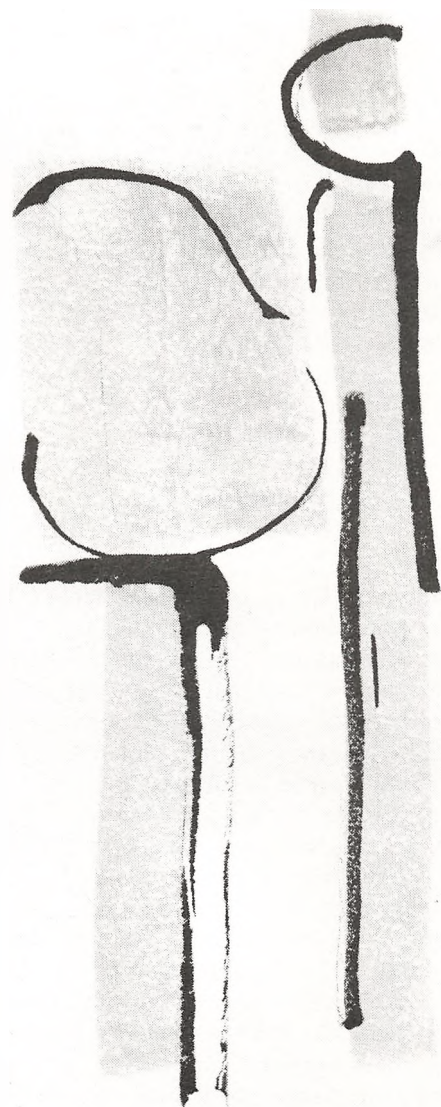
*Det var de danske
skjalde, der sang.*

Der er mere end nogen sinde brug for, at de danske skjalde slår harpen an. Sangen skal atter »gjalde fra sø og i grønne lund«. Selvfølgelig skal vi have den nye teknik, men vi skal bare ikke tro, at informationsteknologien giver svar på alt. Einstein løste mange problemer på fem minutter, som en datamaskine ikke kan løse på en hel menneskealder. Det gjorde han bl.a., når han (ligesom det er tilfældet for alle andre) lyttede til sit hjerte og ikke til sin hjerne, og hver gang han gjorde det, så var det troubaduren i ham, der kom til orde.

Jo mere de danske skjalde synger, jo bedre trives og udvikler det levende ord sig, og dermed vores kultur og egenart.

Jo mere de danske skjalde synger, jo mere håb er der for, at en solnedgang ikke bliver en smart fidus eller en fjernsynsudsendelse i fem afsnit.

Derfor kære venner: GÅ I LÆRE SOM TROUBADURER, deri ligger vor fremtid gemt.

Oder til fodboldlandsholdet

Stig Jensen

Roligans

»Som den lille grimme ælling,
bli'r man rød og hvid på tælling,
svæver som de hvide svaner,
på alverdens udebaner.
Vi går frem mod fodboldstater
som de tapre tinsoldater
som den lille-store Claus
klapper vi med hat-applaus.
Vi er røde, vi er hvide.
Vi står sammen, sid' om side.
...«

DBUs orkester spiller, og de fleste af de 40.000 tilskuere synger med på sommerens landeplage.

Vi venter forventningsfulde på, at landskampen mellem Danmark og Finland skal starte – den første kamp i kvalifikationsrunden forud for EM i fodbold i 1988 i Vesttyskland. En kamp, der for blot 5 år siden næppe ville have kunnet samle 15.000 tilskuere.

Sangen udtrykker de faktiske tilstande. Vi er i sandhed røde og hvide. Alt findes i rødt og hvidt, lige fra alle former for beklædning over faner og vimpler til plastik-ølkrusene og de røde næser, som skabes af indholdet.

At vi står sammen skal forstås i både indirekte og direkte betydning. Den indirekte betydning er, at landsholdet og tilskuerne står sammen om at vinde over den fælles modstander. At dette sammenhold, når det gælder fodbold, er noget flygtigt, er en anden sag. Det hedder »Vi bankede Uruguay«, men »De tabte til Sverige«. Også i direkte betydning er det kun en halv sandhed, at vi står sammen – rent faktisk står vi som sild i en tønde, det vil sige delvist oven på hinanden.

Sådan har Idrætsparken og for den sags skyld også

udenlandske stadions, hvor det danske fodboldlandshold har spillet, set ud siden den rød-hvide dille startede for ca. 4 år siden. Tænker jeg f.eks. tilbage til den sidste landskamp, jeg overværede i Idrætsparken – kampen mod England i 1980 – var det eneste rød-hvide stort set det officielle Dannebrog, som vajede over tribunerne.

Det er et festligt syn, som alligevel forekommer at være blegnet lidt.

Det, der startede med at være udtryk for personlig kreativitet og spontan begejstring, hvor man forberedte sig til landskampene ved at sy, strikke eller male et personligt kostume, som identificerede en med landsholdet, er, sådan som det fremtræder denne onsdag aften, i stigende omfang blevet en udvendig ting.

Gaderne omkring Idrætsparken er fyldt med handlende, som falbyder roligans-symboler. Den enkeltes kreativitet er i gang med at blive afløst af ensartethed og uniformering. Ikke fordi der ikke er mange valgmuligheder, men fordi symbolerne mangler personligt indhold og dermed bliver tomme symboler – naragtige souvenirs.

Det understreges yderligere af en episode, jeg overværede på vej til Idrætsparken, hvor en mand, som tydeligvis ikke kommer fra København og nærmeste omegn, henvender sig til en gadehandler med spørgsmålet:

»Hva' ska' do ha' for det hiele?«

Hvortil gadehandleren svarer:

»Speak english.«

Det kunne manden ikke, så der kom ingen handel ud af det.

Jeg blev imidlertid klar over, at stort set alle gadehandlerne på i hvert fald Østre Allé var englændere. Ikke fordi jeg har noget imod englændere, men det forekom mig helt forkert, at det var englændere, der solgte de danske (national)symboler. Men det er måske mig,

der helt har misforstået, hvad det drejer sig om? For det er jo dem, der sidder inde med know-how'en på området (fodboldtilskuerrekvisitter). Og desuden er de jo medlemmer af Det Europæiske Fællesskab.

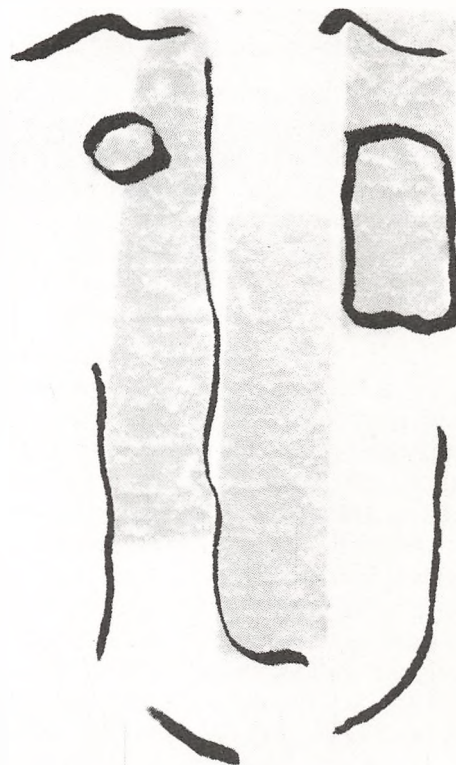
Nationalsangen

Nå, men tilbage til Idrætsparken, hvor spillerne er kommet på banen. De to hold stiller op på midten af banen på hver sin side af dommertrioen fra Irland. Så spilles de to nationalmelodier. Først den finske under svagt nedsat støjniveau, men dog med en vis respekt fra tilskuerne. Derefter den danske:

»Der er et yndigt land,
det står med brede bøge,
nær salten østerstrand,
nær salten østerstrand.
Det bugter sig i bakkedal,
det hedder gamle Danmark,
og det er Frejas sal,
og det er Frejas sal«.

Alle har rejst sig under forspillet, og alle de vajende faner er blevet sænket. Alle synger af karsken bælg. Det er en form for massesuggestion, som river alle med, selv dem, der ikke har en tone i livet og ellers aldrig synger. Det risler en ned ad ryggen, og på de fleste ansigter er det joviale udtryk afløst af en højtidsfuldhed, som man ellers sjældent oplever. I et kort øjeblik føler man sig virkelig som en del af et fællesskab, som rækker ud over fodboldkampen, og som udtrykker en sand stolthed og glæde over at være dansk. I samme øjeblik sangen er ved at være færdig, brydes fortryllelsen af et inferno af larm.

Jeg skal nok vare mig for at tvivle på oplevelsens autencitet. Den var god nok. Enhver, der har deltaget i fællessang, har haft den samme oplevelse, omend på et andet niveau. Uanset om sangen er et følelsesmæssigt udtryk eller blot en rekvisit i iscenesættelsen af en fodboldlandskamp, så er det en medrivende oplevelse, som man kun kan få en svag fornemmelse af ved TV-skærmen. Man kunne ønske sig, at den fællessang-tradition, som jeg i øvrigt kun kender fra afviklingen af den engelske cup-finale på Wembley, var en del af ethvert større fodboldarrangement.

Kollektivet

Sidste del af indledningsritualet inden kampen består af nogle korte spurter, et par boldberøringer evt. et par skud på mål og derefter den obligatoriske opstilling til fotografering, alt mens speakeren præsenterer de to holds spillere. De ukendte finske spillere fulgt af tilskuerne ligegyldighed, men for de danske spilleres vedkommende fulgt af et større eller mindre brøl, hvoraf man kan aflæse spillernes popularitet – størst til Morten Olsen, Søren Lerby og Frank Arnesen med tilnavnene: Den gamle, Jernmanden, Mick Jagger.

Kampen er i gang. Kampråbet lyder over Idrætsparken:

»We are red, we are white,
we are Danish Dynamite«.

I al sin primitivitet udtrykker det en ny selvbevidsthed og en ny spillestil. Det udtrykker, at Danmark (det danske hold) nu kan klare sig i det skrappeste internationale selskab. Den selvbevidsthed, der ligger i det, fordrer et kampråb, som kan forstås udenlands. Men det udtrykker også, at det danske hold (spillerne) ikke mere er tilfredse med at være en »fuser«, som af undseelighed ikke tør eller er i stand til at lave et »brag« af en kamp.

I aften er der virkelig »sprængkraft« i det danske hold. Det fungerer som det kollektiv af individualister, der har været kendetegnende for holdet, siden Sepp Piontek overtog det. Holdet er som bekendt sammensat af spillere fra Vesttyskland, Frankrig, Holland, England, Belgien, Schweiz og Danmark, i sandhed et internationalt mandskab. De er alle individualister, som har skabt sig en international karriere i kraft af deres individualisme. De fleste er produkter af den såkaldte danske fodboldskole, hvor man hidtil har leget fodbold og ladet spillerne udvikle sig uden alt for snærende bånd. (Det er da også karakteristisk, at superindividualisten (egoisten) Preben Elkjær, tager kraftig afstand fra tanken om at udvælge drenge i 8–10 års alderen til børne-elitehold, som gennemgår en systematisk træning 4–5 gange ugentligt. (I kommentar til et indslag om Greve Elite-team i TVs Søndagsavis)). Når den sammenbragte flok sjældent fungerer som hold frem til 1982, skyldtes det til dels hyggementaliteten, dels at de individuelle tilbøjeligheder stred mod hinanden. Det er først og fremmest Sepp Pionteks fortjeneste at have forenet modsætningerne mellem kamp og hygge, det individuelle og kollektive, mellem fornuft og følelse til et slagkraftigt hold med dansk varemærke. At det krævede en tysk træner er ingen overraskelse. Som Morten Kvist skrev i Højskolebladet nr. 39, 1986: »Vi har gode anlæg for at indoptage fremmede impulser og pudse dem med vor eget pudsemiddel, for derefter at holde dem frem i lyset som ægte dansk design«.

Individualisten

Angrebene bølgere frem mod det finske mål, men finnerne har en fremragende målmand, som klarer alt. Det bliver tydeligt, at der er behov for individuel kreativitet for at bryde den fortryllelse, der beskytter det finske mål. Det kollektive kampråb går efterhånden over i

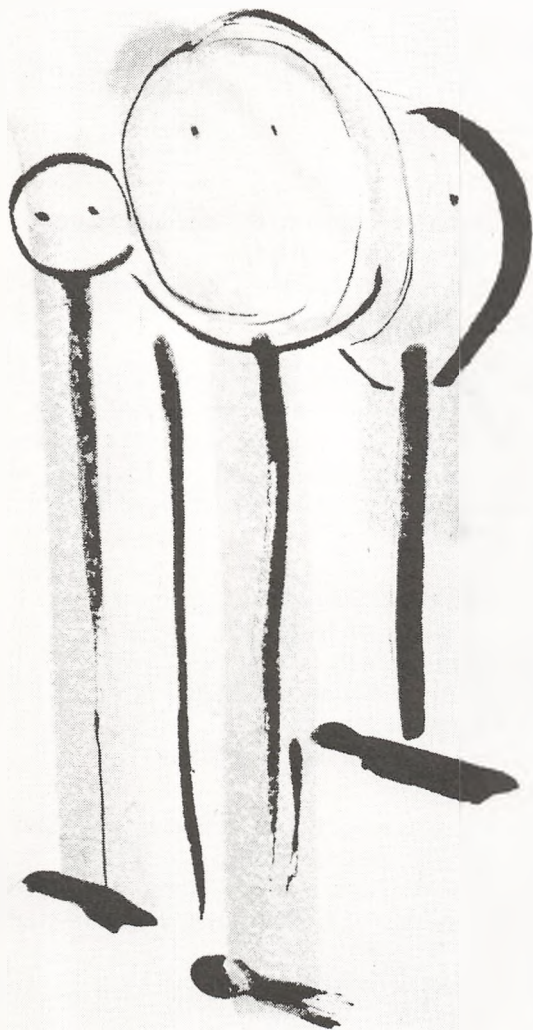
»Ar-ne-sen, Ar-ne-sen ...«

Frank Arnesen spiller på et andet plan end alle andre denne aften. Forudseende, aggressivt og med et kolossalt antrit. Når han støder bolden forbi den finske back, i et øjeblik bliver hængende på siden af ham og tilsyneladende ikke kan komme forbi, men så alligevel accelererer yderligere, går fri og centrer, så er hele Idrætsparken, eller i hvert fald alle, der selv har spillet fodbold, krøbet ind under huden på ham og bidrager til den tilsyneladende umulige acceleration, der bringer ham forbi backen.

»Ar-ne-sen, Ar-ne-sen ...«

Hans popularitet er ingen tilfældighed. Han er prototypen på en publikumsspiller: kreativ, hurtig, udfordrende, fair og altid i kontakt med sit publikum.

Han er en spiller, der får spillet til at udvikle sig, fordi han tør satse, med den risiko, det indebærer i moderne fodbold. Hans umulige ryk forbi forsvarerne er kun mulige, fordi han tør gå så tæt forbi, at faren for at blive nedlagt er overhængende. At han i øjeblikket ikke findes god nok til at spille på sit hollandske klubhold, får en til at måbe. Men det understreger måske blot, at professionel fodbold ikke blot er et spørgsmål om at være en god spiller. På grund af manglende kamptræning er Arnesen træt efter godt en times spil. Da han forlader banen, rejser alle i Idrætsparken sig op og klapper ham ud af banen på en aften, hvor han har løftet spillet op på et kunstnerisk plan – udtryksfuldt og med fuld indlevelse i sin rolle.

Forløsningsen

Stillingen er stadig 0-0. Så lykkes det endeligt Jens Jørn Berthelsen at score det forløsende mål med et forkølet skud, som på vejen rammer et finsk ben og snyder målmanden. Et længe indestængt begejstringsbrøl rejser sig mod den sorte aftenhimmel og slår kort efter over i en ny fællessang:

»Sejle op ad åen,
sejle nedad igen.
Der var vel nok en dejlig sang,
den må vi ha' endnu en gang,
og vi ...«

Endelig er det overstået. Vi har kæmpet længe og indædt på det oprørte hav, men nu er det endelig ved at være overstået. Fjenden har fået en træffer, som han næppe vil kunne overvinde. Vi er i smult vande. Nu kan vi hygge os.

Den begyndende frustration over det udeblivende mål er blevet afløst af jovial venlighed. Og dermed er faren for at de danske roligans skulle udvikle sig til hooligans også afværget.

Sponsoratet

Det har været en god kamp. Alligevel går man fra Idrætsparken med blandede følelser. Hvad er det, der bærer efter sådan en aften? Er det fællesskabet og den spontane begejstring over landsholdets præstationer? Eller er det den øllede udflyden, som præger en større og større del af tilskuerne, efterhånden som kampen skrider frem? I hvert fald slås det endnu en gang fast med syv-tommer-søm, at der er en tæt forbindelse mellem fodbold og øl. Det kommer til udtryk gennem et utal af berusede personer, i at man vader rundt i ølkrus og i en stank af urin, som følger en hele vejen ned ad Østre Allé. Man kunne ønske, at landsholdsspillerne udvidede deres miljøindsats fra DSBs »Ren rejse«-kampagne til også at omfatte en »Ren Idrætspark«-kampagne.

Under alle omstændigheder har tilskuerne endnu en gang vist deres loyalitet overfor landsholdet og DBU ved at støtte sponsoren. Måtte det fortsætte, når sponsoratet overtages af Mejeriselskabet Danmark.

At gå til fodboldlandskamp i Idrætsparken er i sandhed en modsætningsfyldt oplevelse. Men nu har Sepp Piontek tegnet en ny to-årig kontrakt, så det skal nok gå.

SÅDAN'SK!

Henrik Pors

Den klynkende kalkun

»Nu ligger pladen her og drejer om sig selv,
og det er os, der drejer med.
Den burde handle om fallit og bundløs gæld
i dette land på dette sted«.

Sådan lyder de fire første linier af Shu-bi-dua's »Fantasi no. 9«. Og det er jo rigtigt nok, ikke? Dette er jo ifølge den skoling, som vi har været igennem i de sidste par årtier. Ikke god latin bare at lade en sang handle om sig selv. Den skal helst være skrevet med udgangspunkt i samfundskritikken og -analysen, så vi bliver bevidst om det syge samfund og den selvødelæggende verden, vi lever i. Og guderne skal vide, at det sandelig er nedslående kendsgerninger om vore fremtidsmuligheder, der ligger på eksperternes og stasistikernes skriveborde.

»På den anden side
er det rart at vide,
at det barske liv
har en nødudgang,
og at en sang
kan være det bedste alternativ«.

– hedder det videre i sangen og hungrende som vi er efter optimistiske holdepunkter, efter overlevelsesmuligheder for os selv og for hele menneskeslægten, ånder vi lettet op: Åh, der *er* altså et fristed, et håb. Og dog, – er det alligevel ikke at narre os selv? Kan vi virkelig tillade os blot at lade hånt om atomtruslen, arbejdsløsheden, underskuddet på betalingsbalancen, vores voksende udenlandsgæld ... (listen er alenlang). Shu-bi-dua siger:

»Vi sku' ha' spillet på en dommedagsbasun
– men den var lige lejet ud –
og sangen sku' ha' heddet »Den klynkende Kalkun«
og givet alle gåsehud«.

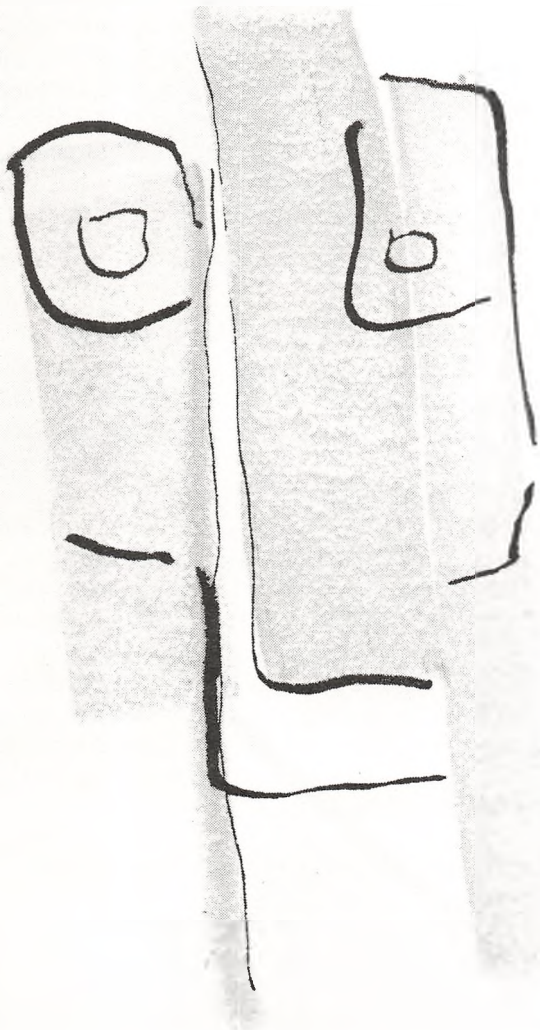
Man mærker tydeligt, at deres lyst til at skrive samfundskritiske tekster, den har de fået styret, og der er åbenbart også nok af andre kunstnere, der har redet de heste. Dommedagsbasunerne er lejet ud. »Og ved I hvad, venner«, ka' man næsten høre Shubberne tænke, når de fortsætter:

»... det er ikke dansk
at smide sin handske
og græde salt.
For som Valdemar sagde,
kommer atter en dag,
og man skal ikke tro på alt«.

Nu må det være slut med bare at klynke. Slut med bare at lægge ansvaret fra os, skyde skylden på alverdens dårligdomme. Men hva' så? Hvordan kan blot en sang være et alternativ? Det er jo rendyrket virkelighedsflugt.

»Det er tankeflugt,
siger de,
men det er smukt,
synes vi,
når tanker gror
og bli'r til mere end ord.
En symfoni,

der taler til
din fantasi,
og hvis du vil,
så flyv en tur
i Duens fuglebur«.

»Duen« er Shubbernes eget symbolske kælenavn til sig selv, og opfordringen til at flyve en tur er vel en opfordring til at lege med i en grænseløs forestillingsleg, hvor legen med sproget og med ordenes flertydighed, som vel nok er Shu-bi-dua's fornemste varemærke, sætter gang i associationerne. Den humor, den kreativitet, som legen sætter os i gang med at dyrke og lære, er den ikke en nødvendig forudsætning for overhovedet at ha' en chance for at løse de problemer, vi står overfor? Er det ikke i utopien og poesien, vi skal hente inspiration til at forme den konkrete virkelighed? Visioner, fantasi, nytænkning *kan* vi ikke undvære til den opgave, kan vi? I Shu-bi-dua's verden kan form og indhold ikke skilles ad. Når det siges, at dommedagsbasunen lige er lejet ud, så er det jo indholdsmæssigt et udsagn om, at der er brugt tilstrækkelig energi på at bringe dystre profetier til torvs, men samtidig er den sproglige form et signal, der ikke efterlader én i dyb, handlingslammende modløshed, men som samtidig indgyder én en boblende fornemmelse af glæde og livsmod. Og forøvrigt er det vel egentlig også samfundskritik, når man kritiserer en stor gruppe i samfundet for at sidde fast i mismodighedens hængedynd.

Et andet formmæssigt raffinement på samme LP (9'eren) er, at det nummer på LP'en, der faktisk hedder »Den klynkende Kalkun«, er et instrumentalnummer! Shubberne har ikke mange ord tilovers for klynkeriet.

Danmark.

Hele to nationalsange har Shu-bi-dua betænkt det moderne Mor Danmark med. Den ene af dem er sådan en ironisk-idyllisk beskrivelse af et knapt så idyllisk realiteternes Danmark: Bilkirkegården fylder mere i landskabet og i vores bevidsthed end kirkegården, fordi vi lever i en tid, hvor forbruget er blevet vor religion, og hvor vi må bruge så mange ressourcer på at skaffe os af

med døde ting, at de levendes udødelighed er blevet mindre væsentlig. »Materien har sejret over ånden«, ville en digter for 100 år siden måske ha' udtrykt det samme, men på moderne, poetisk dansk hedder det altså:

»Se solen stiger op over bilkirkegården ...«

Videre hedder det:

»... og malkepigen pumper sin ged«,

Hun er henvist til at pumpe sin cykel og forlade gården med en fyreseddel i hånden, for maskinerne har jo overtaget mælke»pumpningen« på det, der engang var en bondegård med gæs og ænder, høns og duer, heste, grise, køer og får, bølgende marker og grønne enge, men som nu er en højspecialiseret industriel virksomhed.

»Kornet vokser vildt på engen,
bonden får sin mad på sengen«.

Nej, kornet vokser langt fra vildt på en moderne, rationelt dyrket mark, jo forresten, vel vokser det vildt, helt vildt endda, så vildt, at man er nødt til efter at have gødet, kunstgødet og sprøjtet med alle mulige og umulige midler at sprøjte med et stråforkortermiddel. Først den ene vej, og så den anden ... »Fabrikken« er forøvrigt så forgældet, at det, der før hed bonden, men nu hedder kornavleren eller svineproducenten, nærmest er ansat som administrerende direktør (det er vel derfor, han får sin mad på sengen) af banken og foderstofforretningen, der reel ejer virksomheden (så taget på sengen, det er han i hvert fald blevet). Hele det danske landbrugs krise ridset op i tre linier. God poesi er bl.a. kendetegnet ved dets koncentrerede form!

Og så er vi ikke engang helt færdige med de tre linier, for hvis vi vender tilbage til malkepigen, så er der jo et væld af andre associationer at få end den, at hun er blevet fyret og pumper sin cykel. Hele sangen er holdt i et sprog, som i sin naive naturbeskrivelse er præget af, at det er byboeren, naturforbrugeren uden et egentligt naturkendskab, der er afsenderen. Og så kommer jeg til at tænke på, at der i Zoologisk Have i København nu fin-

des en afdeling med almindelige, danske husdyr, så bybørnene kan lære dem at kende »i virkeligheden«. Og så kunne linjen beskrive det billede, en københavnerdreng eller -pige ser for sit indre blik: Man får da mælk af en ged ved at løfte halen og pumpe den ligesom en gammeldags vandpumpe, ikke? Det spiller ingen rolle, at en ged slet ingen hale har, hvad ved et københavnerbarn om det, hvis det da ikke lige har været i Zoo med sin klasse. Der er vel også, hvis man har lyst til at tænke i de baner, en seksuel tolkningsmulighed, og du har sikkert allerede selv flere modeller klar, er jeg sikker på.

Går jeg for vidt? ja, men husk på, at vi er på flyvetur med »Duen«. Alt er tilladt!

»Og præstens kone står på hænder for sin bror ...«.

Også den linie sætter gang i associationerne. Hvis man er en ung præstekone, der selv har en universitetsuddannelse bag sig, har været med i rødstrømpebevægelsen og gået med lilla ble og forøvrigt er i gang med sin egen karriere, har man bestemt ikke lyst til at leve op til et landsogns beboeres forventninger om, hvordan en præstefru gebærder sig, og hvis man så vil vise sin bror, der er kommet på visit, at man ikke er faldet til patten, endsige agter at gøre det, ja, så er en lille anarkistisk håndstand slet ikke at foragte, især da hvis naboerne samtidig skeler over hækken eller lurer gennem hullerne i hegnet. Er det ikke et utroligt rammende situationsbillede af det moderne Danmark? Problematikken omkring kønsroller, generationskløft og mødet mellem land- og bykultur ramt i en eneste sætning!

»Der findes andre men'sker end dem, der er danske.
De bor i huler og slås hele da'n.
Det har vi li'godt aldrig nogensinde gjort.
De varme lande er noget lort«.

En anden situationsrapport fra et Danmark, der er i krise i mere end én forstand. En blanding af angst for, fordomme og uvidenhed om andre folkeslag og skikke giver sig udslag i en småborgerlig, stupid, halvfacistisk racisme, men

Danmark er et dejligt land«.

Olé – Olé – Olé, jo tak, vi kender desværre kun alt for godt den side af Danmark og danskerne.

»Danmark«, som jeg her har citeret fra, er som nationalsang en beskrivelse af landet og svarer dermed til vores »rigtige« nationalsang »Der er et yndigt land«. Shubbernes bud på en dronningensang, sammenlignelig med »Kong Kristian ...«, hedder »Sorgenfri«. Her kommer en anden og lidt mere tiltalende side af Shu-bi-dua's fædreland frem. H. C. Andersen har ikke levet forgæves, kan man se af den indledende beskrivelse af det lilleput-agtige, hyggelige, eventyrlige Danmark:

»Der var engang et lille land,
der boede en dronning med sin mand,
og de var kongelig'.
De havde deres egen lille hær
med bjørneskindshuer og gevær,
som lå i Sorgenfri«.

I Danmark er vi alle lige, nogle er bare konge-lige, og hvor skulle hæren befinde sig i sådan et fredeligt land, om ikke dér, hvor der ingen bekymringer er?

»I andre lande var det på mode,
at dronningen sku' a' med ho'de,
men vores har stadig hoved på,
Oh, Daisy«.

Vi kunne indføre folkestyret uden at omstyrte kongehuset og uden at halshugge nogen. Til gengæld kalder vi uden videre dronningen ved hendes kælenavn, for i Danmark må monarken finde sig i ofte at blive mindet om, at hun »blot« er den første blandt ligemænd, som de gamle vikinger også sagde om deres høvdinge. Og så er de kongelige jo pludselig helt menneskelige, ikke? De kan oven i købet hemsøges af helt almindelige, danske tømmermænd, som endda er svære at blive af med igen. »Vores har stadig hoved på ...«. Det usnobbede og respektløse går hånd i hånd med det snobbede og ophøjede:

»Og dronningen rejste vidt omkring
og hilste på folk og sagde ting,
som alle ku' forstå.
Og selv når hun slog, så var hun go',
for man blev Ridder af Dannebrog,
det højeste man ku' nå«.

Legen med sproget, som f.eks. når hæren ligger i Sorgenfri, når dronningen har hoved på, og det, at hun er god, selv når hun slår, gives der flere prøver på i sangen. De tre vers i teksten slutter således:

»... Hva' sku vi med en præsident
som en anden politibetjent
med støvler og hjelm og skrårem på,
som stikker sin næse i alt«.

»... Man ku' ikke være bekendt
kun at ha' en præsident
med skrårem og hjelm og vandkanon,
som stikker sin næse i alt«.

»... For hvis landet ska' bestå,
ska' der være én med krone på
og ikke en ussel vandkanon
som stikker sin næse i alt«.

Umærkeligt bliver præsidenten til ussel vandkanon, og betydningen glider dermed fra det neutrale til det værdiladede. Det saglige indhold i den poetiske form er vel det samme som den nu afdøde, socialistiske politiker, Aksel Larsen, gav udtryk for: at så længe kongehuset overholdt spillereglerne, var der med baggrund i vor historiske tradition ingen grund til at gå ind for en omstyrtelse af det.

Der kunne gives talrige eksempler fra andre tekster på, hvordan Shu-bi-dua tegner deres Danmarksbillede, også i sange, der slet ikke – direkte i hvert fald – handler om Danmark. Deres humor lyser af danskhed uden at gøre sig til af det.

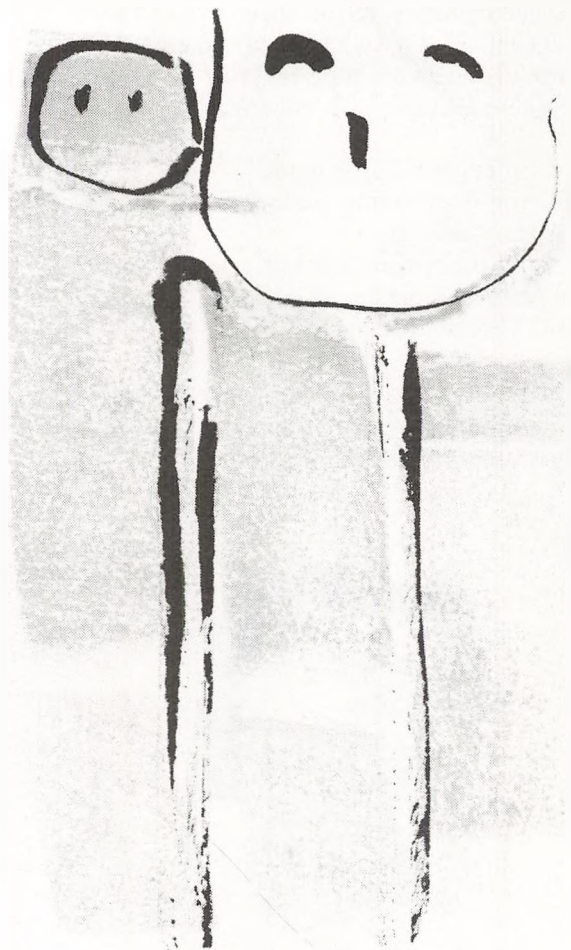
Forleden så jeg i fjernsynet en musikvideo med Michael Falch – et klip fra hans nye LP »Det Andet Land«, som er en samling nye nationalsange.

»I et land uden høje bjerge
vil jeg bygge, vil jeg tro.
I et land uden høje bjerge
vil jeg bygge, vil jeg bo«,

sang han, mens man så ham styrte hen over en stor græsplæne (fodboldbane?) bærende på en fane med en sammenbidt, ekstatiske attitude – som en blanding af en sejrberuset rolig efter en landskamp og en blodtørstig dansk Jens fra treårskrigen på Fredericias volde. Man har ham stærkt mistænkt for koldt og kynisk at udnytte den bølge af interesse for det danske, der skyller ind over landet i disse tider. Hvad der er specielt dansk, bortset fra, at vi ingen bjerge har, hvad det er, der gør ham stolt, og ekstatiske af at være dansk, og hvorfor han vil bygge, tro og bo i Danmark, udover at forsynet har tilskikket ham det således, at han tilfældigvis er født her, får vi intet bud på. Shu-bi-dua's tekster derimod er smækfyldt med antydninger af og skjulte henvisninger til det danske, og det på en måde, som ikke undervurderer læseren eller lytteren, fordi de sætter vores fantasi i sving og giver os mod på tilværelsen med deres smittende humor. Man fristes til at give dem ret, når de i en af deres sange, der i øvrigt handler om reklame og reklameslogans og deres magt over vores liv og handlinger, selvironisk slut-

ter med et slogan, som ethvert reklamebureau ville have været stolt af at lancere:

Vi er de eneste Shu-bi-der-du'er!«.

Med D.S.B. Århus–Thisted

Hanne Kirk

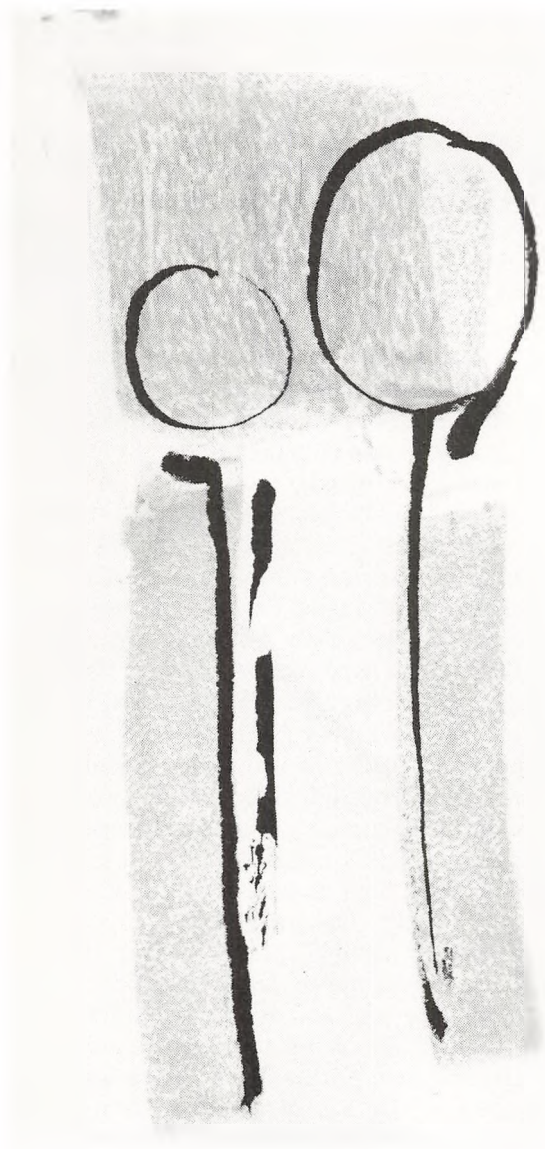
Kartoflernes tid er inde! en uges ferie, og jeg skal til Thy. Klokken er 15,04 på Århus Station som i det øvrige EF. Toget er selvfølgelig forsinket, og irritationen kommer krybende ligesom efterårskulden og sætter langsomt sine spor i de ventende storbykroppe. Ventetid er spildtid.

15,10: »Intercitytoget til Fredericia ankommer på spor 2 om få minutter, vi beder Dem undskylde forsinkelsen«. DSB's elektriske varmeanlæg er heldigvis ikke i stykker, og nordjyderne tør langsomt op. Enkelte nikker venligt til sidemanden og tager bestik af de øvrige medrejsende, og flere drister sig endda til at tage jakken af, men når man allerede skal skifte i Langå for at komme vestpå, kan dette jo alligevel ikke rigtigt betale sig. Jeg finder en vinduesplads, synker tilbage i sædet og lader tankerne flyve, mens Århus' bagside hurtigt forvandles til goldbrune marker og et par enkelte firkanter med spirende lysegrøn vintersæd. En ældre dame er nået frem til kupe'en, hun kæmper et øjeblik febrilsk med kufferter, poser og håndtaske, men en ung mand, der ellers lige havde forskanset sig bag Jyllandsposten, er på pletten og afværger den overhængende katastrofe. Jeg lukker øjnene og befinder mig snart i et tilfrosset, lyd-tomt rum, som jeg febrilsk søger at skære mig fri af, men forgæves. Heldigvis bliver jeg vækket af to talende og leende, rygsækkede unge, som hvirvler gennem toggangen. Interrailsæsonen er åbenbart ikke forbi endnu. Jeg døser hen igen, og billeder fra tidligere rejser glider smilende forbi. Jeg genkalder den stille glæde over, at folk talte dansk, da jeg stod i Kastrup for et par år siden, netop hjemvendt fra mit første længere ophold i udlandet. Jeg husker følelsen af at komme hjem og glæden ved det velkendte på baggrund af det fremmede, selvom Kastrup sandsynligvis er det mest internationale, intetsigende sted i Danmark.

Drømmen ender brat, da højtaleren forkynder Langå

og dermed frasortering af Vestjyderne. Folk tramper hælene af hinanden p.g.a. forsinkelsen, men toget til Struer har heldigvis ikke for travlt til at vente, og hvad er et tog uden passagerer i grunden også. Jeg tager jakken af og sætter mig til rette, mens jeg spekulerer over, hvad det er for noget musik, jeg kan ane fra min genbo's walkmann, Shubidua er det vist: Kornet vokser vildt på engen ... Danmark er et dejligt sted at være, her er nemlig atmosfære ..., jeg ville ønske, han kunne skrue lidt op, så jeg kunne få del i musikkens glæder, selvom det sandsynligvis ville kræve, at han åbnede munden for at få lyden ud fra det overfyldte hoved.

Sidekvinden byder på bolcher, så Kongen af Danmark får lov at forsøde tilværelsen et øjeblik, mens jeg sender en medfølelse tanke til prinsen, som var helt udkørt efter 3 dage »i trøjen«, hvis man da skal tro de små aviser med de store overskrifter. Lyset bliver svagere, og en frisk efterårsbyge melder sin ankomst med små nysgerri-ge prik på ruden. »Walk-manden« får travlt med at lukke vinduet helt i, og jeg kryber i ly bag Exupéry's »Den lille Prins«, hvis slidte sider og ord fylder mig med en underlig varme af genkendelighed. Bogen slår sig selv op på kapitlet, hvor den lille prins gør ræven tam, jeg læser endnu engang rævens hemmelighed: »Nu skal jeg betro dig min hemmelighed. Den er ganske ligetil: Kun med hjertet kan man se rigtigt. Det væsentlige er usynligt for øjet. Det væsentlige er usynligt for øjet, gentog den lille prins for bedre at kunne huske det. Det er den tid, du har spildt på din rose, der gør den så betydningsfuld. Mennesker har glemt den sandhed, sagde ræven. Men du må ikke glemme den. Du har for evigt ansvaret for det, du har gjort tamt. Du har ansvaret for din rose ...«. Endnu engang lukker jeg øjnene, og ordene lyder som en fortrolig vens hvisken i mit øre: »Det er al den tid, du har spildt!«. Togkontrolløren stempler mig tilbage til dagens og timens virkelighed. Det er holdt op med at

regne, og solens sidste stråler spiller i det regnvåde landskab som en sidste hilsen fra lyset, før mørket lægger sit døsiges slør over landet. Lige før lyset er helt borte, bringer Struers gadelygter nyt håb, så er det sidste skift før Thisted. Damen med bolcherne nikker venligt farvel, og jeg trasker ind i ventesalen, da Thy-toget først har tænkt sig at køre om 50 minutter. Hastværk er lastværk. På stationen møder jeg et par velkendte Thyboer, vi snakker sammen om løst og fast, lidt svundne tiders nostalgi og lidt »varmt sladder«, og vi konstaterer hver for sig, at verden ser nogenlunde ud som den plejer. Jeg køber dagens nyheder og læser til min store rædsel, at Elkjær og Laudrup begge har meldt afbud til Finlandskampen. Hvem skal så danne angrebsduo? og hvordan skal det gå lille Danmark uden de to. Nå, Finland har aldrig været det stærkeste hold, trøster jeg mig med, selv om de godt nok har gjort fremskridt på det sidste, men vi skal simpelthen vinde den kamp. Det er da heldigvis på hjemmebane. Fodboldfantasierne giver mig små behagelige kuldegysninger ned af ryggen, og jeg griner lidt af mig selv, for det er jo kun fodbold, mens jeg går ud til spor 3, hvor toget til Thisted venter.

Endnu engang gør jeg mig det behageligt – tager både jakke og sko af og slænger benene op. Pludselig er der en, der prikker mig på skulderen, det er en gammel kær tosseven, jeg ikke har set længe. Jeg bliver mægtig glad. Vi snakker og snakker, og til sidst begynder hun at fortælle en helt ny historie, hun lige har hørt. Hun har altid fortalt de mest sjove, skøre, dejlige historier, så jeg sætter mig veltilpas tilbage i sædet, og hyggen breder sig, mens vi farer mod nordvest i mørket. Historien er færdig, da vi når vindmølleparken på Thyholm, møllerne står stolt knejsende mod den hårde vestenvind, og tanken om, at de bliver ved og ved at køre, fylder mig med en vældig glæde. Så er det min tur til at fortælle, men før jeg får begyndt, kommer der en flygtning, som selvfølgelig skal sidde lige over for os. Nå, men da han absolut skal sidde lige der, kan han da også få lov til at høre min historie. Flygtningen ser egentlig ud, som om han lytter, om end lidt forundret. Da jeg er færdig, siger han, at han også har en historie at fortælle. Det er et iransk folkeeventyr, vi griner en del sammen og snakker løs, da hi-

historien er færdig, men så er vi desværre i Hurup, og de skal begge to af. Der bliver lidt tomt og stille, efter de er forsvundet ud i mørket. Jeg trykker næsen mod ruden, genkender det hjemlige landskab, som på en gang er både barskt og frodigt. Jeg er ved at være fremme. Der står en gammel kone og mand i gårdlampens skær udenfor deres lille gård og ser toget suse forbi, jeg når lige at opfatte dem. Billedet bider sig fast et sted dybt i mig, de hælder svagt mod øst som de gamle træer her på egnen, der længe har holdt sig oprejst mod vestenvinden. De glider ind i landskabet, er ligesom groet sammen med den jord, de har dyrket så længe. De rummer deres egen historie på en fredfyldt måde. Det rører ved noget dybt i mig, de har en underlig skønhed, som Nordstjernen, der lyser fra sin faste plads hver nat.

Kæmpehøjene er tæt strøet ud over landskabet her, de minder mig om den, der er på mine forældres jord. Min farfar er lige død. Han plejede at gå op på den hver dag. Han ønskede altid den bare var lidt højere, så han kunne se både havet og fjorden fra den – måske han ser det hele nu.

Der er mange stjerner i aften, og jeg ser pludselig med stor klarhed, at det er her i dette lille land, på den jord, mine forfædre har dyrket så længe, at jeg hører hjemme. »Bare« fordi det er her, jeg er født, og fordi det var dansk, min mor og far talte til mig fra min første dag. Det er her, jeg har »spildt« min tid.

Så er vi i Sjørring, og der er kun 5 km til Thisted. Jeg begynder at røre på mig, som de øvrige passagerer, der er med endnu. Jeg får sko og jakken på, mens Thistedes gamle huse og fjorden byder mig velkommen.

»Så bliver det Thisted, toget kører ikke videre«. Der står heldigvis en og venter på mig, og inden 10 minutter er vi hjemme. Der er ild i brændeovnen og mad på bordet. Radio »Thy« er lige gået i luften. Mine hjerteslag indpasses af sig selv, i rytmen til Michael Falchs nye sang, som strømmer ud af højttalerne:

I et land uden høje bjerge,
hvor det både regner og sner,
skal jeg leve mine dage
og dø den dag det sker.

I en plet på verdenskortet
som ingen regner med,
og som let kan blive borte
når vi ikke mer har fred.

Mit flag har hverken stjerner,
hammer eller segl.
Det dumpede ned fra himlen
vist nærmest ved en fejl.

I et land uden høje bjerge
vil jeg bygge – vil jeg tro.
I et land uden høje bjerge
vil jeg bygge – vil jeg bo.

Og kommer du som fremmed
så slå dig bare ned,
vi starter ingen krige
og ingen verdensfred.

Men i mit folk der banker
hjerter af guld.
Det finder vi på flasker
og i den sorte muld.

Det her land har min bedstefar dyrket
i sit ansigts sved,
og min mor hun tog min far og fik mig
– vistnok af kærlighed.

I en tid uden store drømme
vil jeg drømme drømmen stor,
og bære den med stolthed
og være store ord.

– I et land uden høje bjerge ...

Narren som ressource

Om lokal identitet og behandlersamfundet

Henning Eichberg

I Sachsen ligger Oschatz, en lille by, hvor jeg voksede op som dreng. Jeg husker ikke ret meget, fordi jeg flyttede derfra som syvårig. Men én erindring præger min hukommelse om dette sted den dag i dag: Drehliesel (Dreje-Lise). Hun var en pige af udefinerbar alder med et meget lille hoved og en fremhævet underkæbe. Hun havde den indeboende tvang at dreje sig og danse, hvis man klappede i hænderne. Der var nogle gadedrenge, der af og til gerne drillede hende dermed, ligesom vi prøvede med grimasser at efterligne hendes lille, abeagtige ansigt. Men der var også andre, der forsvarede Drehliesel imod den drilagtige dansetvang og skændte på gadedrengene. – Ligemeget, hvordan man end forholdt sig dertil: Drehliesel satte præg på byens identitet. I min erindring er det hende, som står for dette lokal-samfunds billede og liv.

Erindringen om Drehliesel dukker op for mig igen, da jeg møder »banegårdstossen« i Slagelse. Kommer man med bussen ind mod banegården, så står der tit en lille mongoloid ældre herre ved vejkanten og vinker. Bussen stopper altid for at tage ham med. Chaufføren hilser på ham, og der veksles nogle ord. Stolt kører herren med på de sidste tre hundrede meter til busstationen, hvor han har vigtige sager at gøre: han bærer chaufførens taske eller hjælper med at åbne bussens bagagerum, eller vinker andre busser ind på deres respektive stoppesteder. Der ligger et fantastisk selvbevidst udtryk i hans ansigt – og denne selvbevidsthed er fuldkommen berettiget. Byen ville nemlig være markant mindre livlig uden hans aktivitet. Jeg, som bor på landet udenfor byen og bare af og til bruger den som indkøbssted, eller til at skifte til toget mod København, har gennem fem år ikke udviklet et særligt tilhørsforhold til Slagelse. Banegården er et funktionelt sted, hvor folk haster forbi, hver med deres res-

pektive tidsprogrammer i hovedet. Men den lille herre med sine »overflødige« aktiviteter bryder stedets anonymitet, kedelighed og funktionalitet, alle elsker ham. Og jeg ved bestemt: hvis engang i fremtiden min skæbne vil fjerne mig fra denne by, så vil der altid være et billede tilbage af en lille herre, som vinker til busserne. Og jeg vil have tårer i øjnene.

En tredje erindring, som er af historisk art: Der var engang, da narren var en central figur i den folkelige idræt. Især fra det 16. århundrede og op mod det 18. århundrede har vi belæg for en institution, som i tyske skyttefester hed »Pritschenmeister«, d.v.s. mester med drillepinden (Pritsche, træsværd). Med dette redskab, som også er narrens og mester Jakels »våben«, ordnede den idrætslige klovn eller dummeperer festens forløb og drillede alle, som forsyndede sig imod dens skikke. Han måtte også gerne overrække en parodistisk pris til dem, som havde skudt de dårligste resultater, en fane af groft sækkelærred befæstet ved en tornegren. Narren kunne godt være, hvad man dengang kaldte en »naturlig nar«, d.v.s. en i vore øjne »syg« eller »handicappet« person, som på denne måde netop ikke var ekskluderet fra samfundet, men – tværtimod – havde en central rolle at spille. Man lo af ham, men han havde også »narrefrihed«. Og det var denne »frihed«, der gav mulighed for, at den »kunstige nar« kunne komme ind i spillet: den som simulerede naragtigheden. Han kunne med sin festtale blive til talerør for folkelig kritik og social kontrol nedefra. Om det var den »naturlige nar« eller den »kunstige nar«: han koblede i hvert fald idræt med den folkelige karnevalisme, med den »forkerte verden«, med latterkulturen som en iscenesættelse af lokalt fællesskab.

Hvis vi i dag taler om lokalsamfund og socialarbejde er det vigtigt at huske den slags historie og historier. Thi

gennem narrens historie får vi en påmindelse om, hvad behandlersamfundet har pålagt os som terminologi, og mere end dette: som mytologi. »Den handicappede«, »den ressourcesvage«, mennesket »uden overskud« eller »uden netværk«, den »uproduktive medborger« – hvilke mystiske billeder ligger bag disse ord? De er langt fra selvfølgelige eller neutrale, men indeholder en specifik myte om samfundets »orden« og »produktivitet«.

Drehliesel derimod var ikke »ressourcesvag«. Men hun var en ressource: for lokalsamfundets sammenhæng og varme.

Banegårdstossens »overflødige« aktiviteter er ikke »uproduktive« (skønt de ikke umiddelbart bidrager til bruttonationalproduktets stigning). Thi han stifter identitet.

Narren – den »syge« naturlige nar – er ikke uden »netværk«. Tværtimod: han danner netværk.

Det, der viser sig mere og mere at være ressourcesvagt, netværksløst og identitetsmanglende er samfundet, som har fjernet narrens mytologi og erstattet den gennem »marginalgruppernes behandling«. Narrer er forsvundet fra idrætten. Hvor det i dag drejer sig om resultater, om præstationer i centimeter, gram, sekunder og points, er der ikke længere plads for ham – og heller ikke for den folkelige latterkultur. Nu er det alvor, produktionens alvor, og narrens plads er institutionen.

Men narren er ikke død. Han stiller os nye spørgsmål: Ud fra hvilken mytologi snakker vi?

Dermed kan vi blive opmærksomme på, at hele vores distancering overfor behandlersamfundet er problematisk, så længe vi udtrykker os i dens sprog, i dens mytologi. At reformere behandlersamfundet, at omstille dens institutionelle rammer, at være ydmyg, at afskaffe de autoritære holdninger – intentionen er god nok. Men de sanselige billeder, som vi udtrykker os i, er alligevel de samme. Behandlersamfundets skjulte mytologi slår de gode intentioner i stykker ...

... hvis ikke *andre myter* begynder at præge vores diskurser. Hvis ikke vi fortæller hinanden – med lyst og kærlighed – andre historier. Hvis ikke vi begynder at leve med andre sanselige billeder som vores terminologis »materielle undergrund«. Dette er narrens genkomst.

Jeg ville være glad, hvis man ville forstå dette ikke som en moraliserende appel, men som en beretning om et sanseligt erfaringskifte. Et skifte fra det socialterapeutiske gennem det kulturelle til det kropskulturelle, til den sociale sanselighed.

Kropsteater, gøgleren, gademusikanten – er de på vej mod en central plads i vores socialarbejde, i *den sociale dimension*? Socialarbejder betyder jo at skaffe sammenhæng og netværk, at styrke lokalsamfund og identitet. Er den sociale hygiejnisme i krise og den folkelige karnevalisme på vej ind? Dette laver *den kulturelle dimension* til mere end supplement og til mere end bare en anden strategi. Der ligger et skifte af følsomheden bagved: erindringen om Drehliesel, kærlighed for banegårdstossen, narrens genkomst.

Og det er det, som giver perspektiv for *den fysiske dimension*: Har vi bygget et miljø, som giver plads til »de mærkelige«, som har valgt sig et andet liv end »det normale«, for landevejens folk og for byernes »posedamer«? Hvad siger arkitektens rette linier om vores forhold til naragtighedens og dermed menneskets krumme livsformer? Hvilken idræt, hvilken bevægelseskultur opstår i lokalsamfundet på grundlag af narren som ressource?

Danskhed hos Erik H. Erikson

Jonathan Schwartz

Denne artikel er et uddrag af en tale, som Jonathan Schwartz sidste forår holdt på Institut for sociologi på Brandeis Universitet i Massachusetts. Tilhørerne dér var godt kendt med Erik H. Erikson, der familiemæssigt har en dansk baggrund, voksede op i Tyskland og kom til USA, hvor han blev en ledende psykoanalytiker, der især er blevet kendt for sit arbejde med barndom og identitet. Hans mest betydningsfulde bog »Barndom og samfund« blev udgivet i 1950, hvor et nøgleord er begrebet national identitet. Jonathan Schwartz er amerikaner, men har boet 16 år i Danmark; ved hjælp af Erik H. Erikson søger han i denne artikel at indkredse det særlige ved »danskheden«. Han skriver:

I Massachusetts var tilhørerne ivrige efter at høre om børnehaver og fødselsdage i Danmark. Tryghed forekom dem at være noget nyt og spændende, og amerikanerne bliver aldrig trætte af at høre om hygge. Jeg skitserede, hvad jeg mente, der lå i begrebet *danskhed* og forbandt det med Erik H. Erikson, hvis karriere var velkendt for tilhørerne.

Som led i min søgen efter grundlaget for Eriksons arbejde i en latent danskhed, brugte jeg Eriksons egen metode til at studere hans livshistorie. Den var tautologisk eller noget i retning af den mystiske slange, der bider sig selv i halen. Det var ikke Erik Erikson, der opfandt biograf og livshistorie, men der er ingen tvivl om, at den måde, hvorpå vi i dag bruger begrebet »identitet«, kun kan finde sit udspring i Erik Homburger Eriksons arbejde. Indtil Erikson gjorde krav på begrebet »identitet«, var det et stringent begreb i den logiske analyse på linie med et begreb som modsætning. Med Erikson undergik »identitet« en dybtgående ændring til en fleksibel opfattelse af person, vækst, krise, og fornyet vækst. Identitets-

begrebet indoptog stærkt subjektive, ekspressive og eksistentielle betydninger.

Ganske vist havde Erikson i det mindste een filosofisk forgænger i studiet af »personlig identitet«: David Hume. Humes skepticisme afholdt ham imidlertid fra at gå videre med studiet af »doktrinen«, identitet. Frem til Erikson forblev den logiske kerne i begrebet »identitet« derfor intakt. Med Erikson krystalliseres problemer på så forskellige områder som kliniske observationer og symbolismer i politiske bevægelser i begrebet. Med sædvanlig oprigtighed og beskedenhed vedkendte Erikson sig, at hans tidligere karriere som maler levede videre i hans arbejde som psykolog. Han støttede sig ofte til »repræsentativ beskrivelse snarere end teoretisk argument«. Eriksons kunstmaler-approach tillod ham at tro på sine sanser i lige så høj grad som på logiske skrupler. Identitetsbegrebet i Eriksons arbejde vidner om denne tillid.

Måske var det Eriksons egen marginalitet, både i professionel og etnisk henseende, der gjorde det let for ham at trække så frit og taknemmeligt på andres arbejde, at han kunne forbedre sine egne teorier. I et brev til en af sine nærmeste medarbejdere, hans biografiker Robert Coles, beskriver Erikson sig selv således:

Ja, hvis en identitetskrise nogensinde har været central og langtrukket i nogens liv, så var det i mit. Lad mig fortælle om nogle af mine marginaliteter. For det første har jeg aldrig kendt min far. Begge mine forældre var danske, men de blev skilt kort efter min fødsel, og min opdragelse startede blandt fremmede i Tyskland.

Så giftede min mor sig med vores børnelæge, og jeg voksede op i Karlsruhe i Baden. Han var jøde. Jeg var blond og »skød i vejret«, og de jødiske drenge gav mig øgenavnet »ikke-jøden«. Jeg blev tysk super-patriot for at undertrykke min danskhed (danskerne ønskede jo at

stjæle Slesvig-Holsten), men fandt så ud af, at min tilknytning til jøderne var for meget for patrioterne, og at antisemitisme var for meget for mig. I min ungdom var jeg frygteligt følsom, men heldigvis også i besiddelse af så gode evner, at jeg blev en habil kunstner af den type, som på det tidspunkt vandrede rundt i Europa – en slags omrejsende beatnik. Og jeg vandrede virkelig. I Schwarzwald, i Alperne og i Norditalien. Det gjorde mig fysisk stærk og følelsesmæssigt afbalanceret: at tegne er en god måde at skærpe sin opmærksomhed på. Senere føjede psykoanalysen en vis indre styrke til, men jeg tænker ofte på, om denne liggende og ordrige procedure gavner folk, som ikke først har vandret omkring og været generelt nysgerrige. Måske på grund af alt dette så jeg hos utilpassede børn og unge behovet for at bevæge sig og blive bevæget – og ikke bare drevet afsted – og for at tænke over det. I hvert fald fandt jeg, ved at formulere disse ting, min egen stil og professionelle identitet, som må være en af forklaringerne på den betydning, bogen »Barndom og samfund« fik.

Skønt han blev formet af adskillige marginaliteter, er den identitet, han skaber sig på den baggrund, uden tvivl både integreret og sammenhængende. Teorien udspringer af praksis.

Erikson fortsætter sin selvbiografiske beretning:

Du rejser med fuld ret spørgsmålet om, hvilken betydning den jødiske del af min baggrund har haft for min identitetsdannelse: min mors familie var jødisk, men i Danmark er der en lang tradition for dåb og giftermål på tværs af trosretning, så en af mine forfædre var overrabiner i Stockholm, en anden chefhistoriker og præst i H. C. Andersens fødeby.

Jeg har beholdt min stedfars navn som mellemnavn af taknemmelighed, men også for, at det ikke skulle se ud, som om jeg ville flygte fra min baggrund.

Så jeg må erkende, at jeg blev nødt til at gøre en dyd ud af marginaliteten og et begreb ud af identitetsforvirringen.

Danskheden –

H. C. Andersen, Grundtvig og Kierkegård

Når jeg i denne artikel taler om Eriksons latente og ma-

nifeste danskhed, antyder jeg, at både marginalitet og negativ identitet er gode målestokke for det at være dansk, for *danskhed*. En anden nøgle til danskheden er dens identifikation med barndom og ungdom, og i den henseende giver Eriksons karriere eksempel på de bedste kvaliteter i danskheden.

Geopolitisk er Danmark placeret lige midt i Europa, men landets lidenhed, som danskerne konstant minder såvel sig selv som udlændinge om, svarer til barnets psykologiske situation. Barnet indtager en position, som – i hvert fald i det moderne kapitalistiske samfund – er både marginal og central. Samfundet vil gerne opfatte sig selv som »børne-centreret«, eller i Danmark, som *børnevenligt*. Samtidig er barnet dybest set marginaliseret, uproduktivt.

Da begreberne *danskhed* og *dansk folkelighed* opstod i det 19. århundredes litteratur, blev det danske *folks* barnlige karakter stærkt understreget. Allerede i 1872 noterede Georg Brandes sig »et anstrøg af barnlighed i den danske folkekarakter«. Dette træk var meget tydeligt i en række danske forfatteres naive litteratur, og naivitet udgjorde »på ingen måde en revolutionær tendens«.

Mens H. C. Andersens lidende, udnyttede børn skabte sympati hos et internationalt, viktoriansk publikum, så forblev Andersens *danskhed* næsten usynlig. N. F. S. Grundtvig, den ivrigste og mest produktive fortæller for *danskheden*, blev anset for at være umulig at oversætte. Danskheden måtte nødvendigvis blive hjemme, i kirken og i Grundtvigs pædagogiske utopia, folkehøjskolen. Hyppigt finder man i Grundtvigs salmer billedet af moderen og det lille barn, der betragter verden med ærefrygt og forundring. Billedet, der blev gentaget ved alle årets højtider, så ud til bedst at udtrykke kernen i danskheden. Den danske karakter modnedes i følge Grundtvig, efterhånden som landets magt blev mindre. En barnlig forestilling oplyste Danmarks *kæmpeånd*. Denne folkelige ånd besad desuden, hvad Erikson senere omtalte som en »negativ identitet«: Danskheden var ikke romersk, ikke tysk. På en eller anden måde skabtes der midlertidig en autentisk identitet ud af disse negationer.

En tredje dansk forfatter fra midten af forrige århundrede, og den, der viser sig som den største i moderne litteratur, er selvfølgelig Søren Kierkegaard.

Men med undtagelse måske af hans melankoli og hans ubeslutsomhed, der var beslægtet med Hamlets, er Kierkegaards bidrag til *danskheden* ubetydelig. Også her forbliver danskheden en velbevaret hemmelighed for omverdenen. Kierkegaards indre krise er i højere grad kommet til at repræsentere »den moderne ånd« end »den danske ånd«.

Erik Erikson har flere gange refereret til Søren Kierkegaard, bl.a. i sine biografier af Martin Luther og Mahatma Ghandi. Kierkegaards personlige og livslange krise gjorde ham til et slags paradigme, men så vidt jeg ved, gennemførte Erikson aldrig et mere dybtgående studium af den marginale, centrale, unge Søren. Sørenes problem var i hans egen selvforståelse, at han var blevet nægtet en barndom. En almægtig far hindrede Søren i at være barn. Måske anså Erikson sin egen barndom for at være fuldendt, netop på grund af en rar stedfar. Erik Erikson så aldrig et »alter ego« i Kierkegaard, dertil var de for forskellige som børn. Klinisk og filosofisk og måske endog etnisk står Erik og Søren imidlertid i et fjernt slægtskabs forhold til hinanden. De gennemlevede begge langtrukne identitetskriser. Eriksons danskhed såvel, som hans tilknytning til det jødiske, var af betydning, men dog uafviselig betydning. Derudover så Erikson dansk ud og valgte et ærkedansk navn.

Mens H. C. Andersens *eventyr* og Grundtvigs *salmer* giver et idealiseret og sentimentalt billede af barndommen, så kommer Kierkegaards melankoli i følge ham selv af, at han aldrig havde en barndom: »Den glæde at være barn har jeg aldrig haft ... Thi uroen i mit indre gjorde, at jeg altid, altid var uden for mig selv«. Søren måtte ikke blot tilstå, at han havde været uden barndom, men også beklage, at han allerede som barn var blevet behandlet som en gammel mand: »Mit livs grundulykke er, at jeg skøndt barn blev forvekslet med at være olding«.

Andersen og Grundtvig skabte danskheden ud af barndommens nostalgi. Kierkegaard sørgede over, at han aldrig fik nogen barndom. Alle tre bruger imidlertid

»barndom« som en social norm. Deres billeder af barndommen er hverken heroiske eller oprørske. Barndommen er først og fremmest en periode, hvor der skal skabes *tryghed* og *ro*. Det barndomsbillede, der styrer dem, stammer fra mødre og bedstemødre. I skabelsen af den moderne danskhed er vikingskibet blevet erstattet af *vuggen*.

Erikson var overbevist om, at et menneske gennemgår adskillige udviklingstrin; på hvert af disse trin bliver han eller hun konfronteret med en bestemt type krise. Med Kierkegaards ord et enten/eller. Erikson overskriver hermed den historisk og kulturelt specifikke adfærd i et samfund. Hvor Kierkegaard finder sit enten/eller i de moralske og æstetiske sæder, mener Erikson, at de begge er nødvendige for et liv i vækst og trivsel. Tilpasning er af fundamental betydning for vækst, for det giver en persons ego styrken til at træde op på et nyt udviklingstrin. Søren Kierkegaard kunne kun give udtryk for sin danskhed i forblommede vendinger, fordi han gik glip af det, der blev anset for at være det højeste danske ideal: *en glad og tryk barndom*. Eriksons arbejde kan siges at være udtryk for netop det ideal, og set i det lys er Eriksons danske identitet tydeligere, end han nogensinde selv erkendte.

Afsluttende bemærkninger

I dag kan vi ikke tale om »identitet« uden at blive mindet om Erik Homburger Erikson. Hvad enten vi er etnografer, historiografer, sociologer eller psykologer – eller digtere for den sags skyld – så er identitetsbegrebet intimt knyttet til Erikson. Jeg har undersøgt Eriksons danskhed. Jeg fandt ud af, at hans begreber om grundlæggende tillid, negativ identitet, og psykosocialt moratorium (tænkepause) i udpræget grad var beslægtet med det danske. Disse begreber har et »udvalgt ånds-slægtskab« dermed. Danskerne beskriver ofte sig selv ved at sige, hvad de ikke er: »Vi er ikke tyskere«, f.eks. Hvad der er specielt dansk, forbliver ofte uudtalt. Danskhed er »anderledeshed«.

Tendensen til at slå danskhed sammen med barndom, eller at dølge den deri, er en oplysning om Eriksons egen identitetskrise. Hans dybe tro på barndommen og ung-

dommen som en prøvelsestid, som fordrer en udstrakt støtte fra samfundet (dvs. de voksne), udtrykker Eriksons »anderledeshed«: Han var ikke tysker. Han var ikke angelsakser. Eriksons opfattelse af »psykosocialt moratorium« har altid forekommet mig at være en glimrende måde at beskrive N. F. S. Grundtvigs pædagogiske utopia, *folkehøjskolen*, på. Disse skoler får de unge til at finde ud af, hvor de bagefter vil lægge deres kræfter. Opholdet på *folkehøjskolen* er et institutionaliseret psykosocialt moratorium.

Det handler om at være menneske

– Hyldest til Inuit –

Britt Hansen

Nogle gange skal man rejse langt for at opdage, hvad man selv er for een. Denne rejse kan foregå på mange planer.

For mit eget vedkommende har det været nødvendigt at bevære mig rent fysisk for at komme nærmere min kerne.

Således har dét at være dansk optaget mig meget – især igennem mødet med nogle af mine bedste og mest fortrolige venner, som er grønlandere.

Jeg vil fortælle om mit møde med det grønlandske, Grønland. Det blev en nøgle til forståelse af, hvad det vil sige at være dansk.

Endnu inden jeg selv havde været i Grønland, kunne jeg fyldes med længsel til dette store og smukke land. Jeg *ville* derop.

Da jeg, sammen med min grønlandske veninde, tog afsted sommeren 1986, vidste jeg, at jeg kom som gæst og skulle lære noget deroppe (det ville være virkelig rart, om flere danskere – og folk i det hele taget – kunne indstille sig på dette ved starten af deres rejser, fordi det ændrer ens holdning til en hel del. Kunne det ligefrem udvide deres horisont!).

Således indstillede jeg mig på at leve, som man lever på Grønland, mens jeg var deroppe – jeg ville lære så meget som muligt.

På Grønland, især i hovedstaden Nuuk, så jeg mange af vores (danskernes) skyggesider komme frem i lyset. Det er ikke noget under, at racismen er så dyb. Dén imperialisme, danskerne har udvist igennem mange år, får vi direkte tilbage i hovedet på en rå og entydig måde (det er bestemt ikke ligegyldigt, om man er dansker eller noget andet ...). – Miljøet er hårdt, det er svært at begå sig som dansker deroppe. Det kræver et stor gå-på-mod og åbenhed.

Umiddelbart ville jeg påstå, at jeg ligeså godt kunne være svensk eller norsk som dansk. – Dette hænger nok sammen med, at vi har mistet forholdet til vores forfædre (historien, Danmarks ånd) og naturen (Danmarks krop). Ved nærmere eftertanke er det imidlertid ikke korrekt. – På Grønland måtte jeg lære at stå ved, at jeg kommer fra Danmark, selv når Danmarks samvittighed er sort!

Jeg lærte altså en hel del om mit lands befolkning, vores mentalitet, kulturliv og historie uden at læse en eneste bog. – Jeg skulle bare føle og se, hvad der skete omkring mig.

Takket være mine venner blev jeg dog mødt med stor venlighed og nysgerrighed – jeg kom selv med samme indstilling, hvilket selvfølgelig fremmer processen at lære hinanden at kende (lære af hinanden).

Vi har nemlig meget at lære som nation. Det ville være et stort fremskridt, om vi ville lære noget af grønlanderne, få en udveksling i gang, så vi ikke kun vil belære dem (tænk på antallet af danske lærere på Grønland, som ikke tænker på, at de selv burde lære sig det grønlandske sprog!).

Jeg så pludselig, at stress er et forholdsvis ukendt begreb i Grønland. De omskiftelige vejrforhold er bl.a. med til at lære den grønlandske befolkning at væbne sig med tålmod og »begge ben på jorden«. En given rejse kan blive forsinket adskillige dage, endog uger, grundet vejret. Dette i sig selv betyder et tæt samspil imellem menneske og natur. Et direkte forhold – prøven kræfter med naturen, som stadig er.

Selvom Grønland har udviklet sig til en model af den vesteuropæiske / amerikanske struktur, vil det til alle tider være livsnødvendigt at leve i overensstemmelse med naturen, hvilket udgør en vigtig forskel på Danmark og Grønland.

Den gamle grønlandske fortælling om Navaranaaq siger (frit gendigtet):

Man fortæller, at Navaranaaq stammede fra eskimoerne (dem der spiser rå kød). – Da hun voksede op, blev hun kiffaq (tyende) hos nordboerne.

Til sine landsmænd fortalte hun, at de ville blive angrebet af nordboerne. – Til nordboerne fortalte hun, at de ville blive angrebet af inuit (menneskene).

Inuitterne besluttede at angribe nordboerne, men da de kom frem, var kun nordboernes kvinder hjemme, hvilke de overfaldt og myrdede.

Da de kom tilbage, var deres egne kvinder blevet dræbt på samme måde på nær tre, som havde skjult sig.

Nu forstod de, at Navaranaaq havde løjet, og de hånede hende og trak hende ved håret hen over fjeldet, så hendes kød blev sprættet op og indvoldene flød – hele tiden spurgte de hende:

»Navaranaaq – Nuanaqaa?« (= »Navaranaaq – har du det godt?«). – Hvilket hun svarede ja til, indtil hun døde.

Således behandlede de hende, fordi hun var en løgnhals.

Jeg sad i Grønland og så pludselig mit land meget klart:

*Jeg ser dig på lang afstand.
Herfra hvor jeg står,
synes du at vokse dig smuk.
Eller er det mine øjne, der ser
nyt liv.*

*Efter at have levet sammen
med dig som selvfølgelighed
uden at kunne værdsætte
din store åbenhed,
det flade landskab –
trods alt er vi knyttet sammen –
du og jeg –
lille land.*

Dansk Natur

Per Sonne

Influenza. 39-40 i feber. Sidste lærermødes referat bliver bragt mig på sengekanten. Årsskriftartikler ... Jo, den er go' nok. Mit navn figurerer også på listen. Afleveres inden 15. november. Hvad står der??? Dansk Natur ... Det var godt nok et emne af dimensioner. Er de da bindegale i redaktionen. Forlange, at stakkels jeg skal dække »Dansk Natur«. Det har hundredevis af forfattere, malere og fotografer beskæftiget sig med i århundreder. Jeg afleverer sgu' en litteraturliste.

Feberen nede på små 38 grader i skyggen. Jeg svajer op på standerens kontor – smækker titlen på bordet og udstøder med sukken: »Hvordan – hvorledes?«. Smørret grin fra Ove: »Jo-o Per«, siger han så, som kun han kan sige det. »Du ved jo nok, at årsskriftet skal handle om danskhed. Du skal lave noget om naturens indvirken på danskeren«.

»Mener du sådan noget med den barske vestkyst og de deraf kommende strenge vestjyske fiskere – fynske småbakker og bindingsværkshuse og romantik og sprog uden d-er og de deraf kommende smilende, snakkende fynboer. De bløde sjællandske bakkedrag og de deraf kommende franskrødsædende sjællændere?«.

»Ja, ja«, smiler forstanderen. »Lige netop sådan. Sådan skal det være«.

»Hm«, stønner jeg, »jeg havde nu forestillet mig – mens feberen lå mellem 38 og 39, at jeg ville skrive nogle små dagbogsblade om mine egne naturoplevelser forskellige steder i den danske natur. Det ville måske ikke overstige mine ringe evner alt for voldsomt«.

»Ja, men det er da også glimrende – jeg er vild med selvoplevede ting og sager«.

»Hm«, siger jeg så og vakler hjem i kassen igen.

Jeg tror nok, at min barndoms avistegnere – især fra Politikens Magasin – var ansvarlige for, at mine drengeøjne blev åbnet for dansk natur. Sikker Hansens sommerbillede med frodighed og tryghed, farver, buttethed og varme. Ib Andersens skarpere streg endnu mere. Ib Andersen tegnede efterår og vinter og skumringer og regn. Jeg husker ham fra et stemningsbillede, som det er lige netop nu udenfor: Sorte træer med knivskarpe grene og kviste. Horisonten lav. Himlen høj og dyb blå i skumringen. En glødende, opgående måne gav billedet liv og varme og – først og fremmest – stemning.

Ernst Hansens og Johs. Larsens fugletegninger. Johs. Larsens medvirken i Acton Friis' »De danske Øer« var simpelt hen dansk natur, så det plaskede.

Den jyske vestkyst kender jeg fra barndommens feriebesøg – og indtrykket lignede det, vi alle kender fra Skaugensmalernes produkter: Stille og idylliske strande – storme og brutale naturkræfter – karske fiskere og små maleriske rønner i klitterne. Sådan var det, ja. Men nu ... Nu Dan-hoteller i klitterne, arpartementos og grillbarer overalt. Stranden befængt med spildolie og plastik i alle afskygninger.

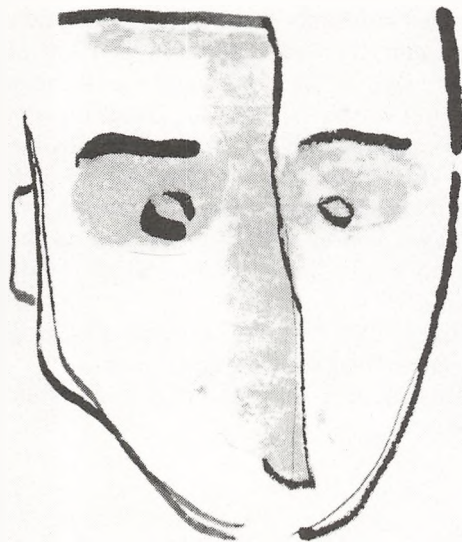
Og den karske fisker? Ja, han forlader ved aftentide sin flydende EDB-styrede fabrik, sætter sig i øsen og triller hjem til lilleemor, videoen og vovsen i parcelhuset.

I Kattegat gisper fisken efter luft, og hummerne er afgået ved døden. Eksperterne trøster os med, at hvis vi bare får 4–5 kolde somre med nordvestenstorme, så skulle iltfattigheden fordele sig. Så nu venter vi fortrøstningsfulde på dårligt vejr.

Fra hovedvej 10 nær en af de østjyske byer har man den smukkeste udsigt over landskaberne langs Jyllands

højdebyg. Nåleskove og hedestækninger med marker ind imellem – og når man kører ned af bakken mod byen, dækkes man næsten af de store mørke bøge langs vejen. Og der ligger så byen og putter sig omkring å og fjord, mens skorstensrøgen stiger stille til vejrs. Sådan var det ja. Men ikke helt mere. De smukke landskaber langs hovedvejen er vanskelige at få øje på. De sidste 5-6 km før byen dækkes udsigten af lave, ensartede, uskønne, men effektive fabriksbygninger, møbelforretninger, cafeteriaer og lagerbygninger med masser af vimpler og virksomhedsfaner, med reklameskilte og maskinklippede bede, hvor småtræerne er garneret med dåser og papiraffald i alle farver. Jo, jo – dansk natur.

Uden for mit vindue drøner en mægtig traktor frem og tilbage over marken. Bonden sidder hyggeligt indenfor i sit førerhus. Det er lunt og tæt – men dog ikke tættere, end at vinden ind imellem bærer brudstykker af musik

fra førerhuset til mit ringe leje ved vinduet. Mit feberhede blik glider forbi traktoren ud over landskabet. Markerne er et mønster af større og mindre felter – indrammede af ganske smalle markskel med falmet og afbrændt græs. Brune og sorte farver er dominerende i dette effektive landskab. Enkelte grønne roemarker lyser endnu op. Men snart er roerne taget op, og så vil kun enkelte marker med vintersæd bryde den nøgne flade. Bar og sort vil jorden ligge hen til langt ud på foråret. En hare – eller for den sags skyld en regnorm, har ikke mange chancer for at overleve her.

Men landskabet *er* effektivt. Hver eneste kvadratmeter er udnyttet. Ikke noget med marginaljord her. Træer og buske finder man kun omkring gårde og huse.

Jeg spekulerer igen på sammenhængen mellem menneske og natur – den sammenhæng, som Ove omtalte. Jeg kommer til at tænke på »Fiskerne« af Hans Kirk og på sammenstødet mellem de alvorfulde fiskere fra vestkysten og de »blødere« beboere fra de venlige Limfjords-egne. Der var nok noget om snakken, når det gjaldt sammenhæng mellem natur og menneske.

Gældet det mon også i dag? Skipperen med sin flydende EDB-fabrik og parcelhuset. Gerlevbonden og hans firkantede, effektive markstykker og maskinerne. Danlands hotelkæder i klitterne. De ensartede fabriksklodser ved alle større byers indfaldsveje. Ensartethed/konformitet er én fællesnævner. Økonomi/effektivitet en anden. Hvordan virker det på os? På vore liv? På vores forskellighed som danskere? og hva' mæ' kulturen?

Var ovenstående lidt for surt og lidt for nedgørende over for dansk natur?

Nuvel – jeg forsøger at vende bøtten.

Dansk natur er dejlig – men jeg føler, at man i mange tilfælde må ned i detaljen for at opleve.

Herunder nogle dagbogsblade:

10. september: Jeg sidder i min »hule« ved Spidsbanke i nærheden af grusgraven og engen ved Vårby Å. Det er et rart sted. En lille fordybning i græsset under et gammelt – sikkert selvsået æbletræ. Her er næsten altid lunt og næsten altid læ, og man kan lægge sig ned og se

på skyerne gennem græsstrå og blomsterstande. Man kan sætte sig halvt op og kigge på omgivelserne, fryde sig over landskabet og over skyernes vekslende former. En hare jumper forbi på marken. Her er fred og ingen fare. I dag – helt stille vejr – formiddag og sol. En musvåge sejler forbi. Nej, der er 3 - nej 10 - 20 - 50 musvåger på træk. Sejlene i luften over hinanden, mellem hinanden. En kæmpespiral – de øverste er næsten umulige at skelne.

Lidt efter flader flokken ud og forsvinder mod vest. En ny flok – og en til meget tæt efter. Vel over 100 i alt.

7. maj: Storebælt. Jeg er sejlet ud i min lille robåd. Den er af glasfiber og har i sine unge dage sikkert siddet på en stor og dyr sejlbåd og har været brugt af ejerne til at ro ind til stranden i. Jeg fik den af en nabo for 500 kr. for nogle år siden. Jeg sidder og fisker efter torsk – har fanget 3-4 stykker. Vandet er glat. Her er varmt i den lette forårsluft. Pludselig brydes vandskorpen – et pust som fra en hval, der trænger til at få pudset næsen. Det er en hval – et marsvin – og på den anden side af båden dukker ét til op. Snøren ind med lynets hast, og så sidder jeg der, mens de nysgerrige og utroligt elegante dyr svømmer og springer rundt om båden for at se, hvad jeg er for en. Op og ned – rundt og rundt. 4-5 minutter går der, før de har set nok. Så forsvinder de sammen i retning mod Skælskør. Jeg bliver siddende lidt og lader klumpen i halsen udvikle sig til den dybe lykkefølelse, man får, når man har fået lov til at opleve. Stille ror jeg hjem med mine fisk.

23. oktober: Løjt feriecenter ved Åbenrå. Efterårsferie. Eftervirkningerne efter influenzaen sidder stadig i kroppen. Jeg er gået 3-400 meter væk fra sommerhuset og sidder og tegner: Stærkt sollys over Barsø. Bygeskyer. Rejser mig og går langsomt over vintersæden for om muligt at finde oldsager. Det skulle være muligt her. Løfter blikket: 4 rådyr står og græsser på marken et par hundrede meter borte. Jeg står bomstille, lader mig synke ned i knæene – stille og meget roligt for at komme under en mindre forhøjning i markoverfladen, så jeg ikke kan ses. Jeg sniger mig baglæns, så jeg kommer hen

i nærheden af det levende hegn. Her falder jeg forhåbentlig sammen med efterårsfarverne. Rejser mig forsigtigt op igen. Der er de stadig. De kommer langsomt, men sikkert nærmere. Vindretningen er rigtig. De kan ikke lugte mig – ikke høre mig. Til slut står de bare 30 m fra mig. Bukken løfter hovedet. Ørerne vendes mod mig. 4 skarptskårne silhuetter. Og så er det sket. Utrolig hurtigt – utroligt elegant stryger de væk.

Forår: Med friluftsholdet på kajaktur fra Skælskør til Næstved langs kysten. Lækkert, at hele strækningen ejes af herregårdene. Det betyder nemlig, at her hverken er parcelhuse eller sommerhuse. Kysten er oprindelig – næsten – i al fald efter vi har passeret den store gys: Stignæsværket. Klintkyst – hvide strande – strandsøer og nor, lukket med lave fed og småøer.

Vi har overnattet på Glænø – ikke helt reglementeret – desværre. Det må ikke ske igen. Da vi tager afsted i retning mod Næstved, er havet helt blankt. Så utroligt blankt, at man næsten fornemmer, at man kan gå på vandet.

Havbundens landskab ligger udbredt 4-5 meter under os. Hver en sten, hver en tangplante står knivskarp. Vi passerer Østerfed. Klyder og måger og strandskader og svaner ser efter os. Vi søger udad. Langt ud. Pia og Eva ligger på hver sin side af mig. Man kan kun høre pagajernes sagte dyp i vandskorpen. De eneste krusninger er kølvandsstriberne fra vores smalle fartøjer. Vi sidder der – hver i vores kokon og føler bare tryk og glæde. Selv Jan og Jimmy bagved holder kæft. Sådan en dag er det værd at leve.

Dansk Natur. Den er dejlig – endnu. Pas på den, venner. Vi har mere brug for den, end vi aner.

I grøftekanten over for mit hus står årets sidste valmue og gløder.

Retskrivningsordbogen er her

Finn Bygballe

Meget af julen bryder jeg mig ikke om.

Allerhelst stak jeg af fra det hele.

Men når nu det ikke kan være anderledes, må jeg erkende, at jeg er med på vognen – jeg mener m.h.t. at det især er på denne tid, at vi foræder os.

I særlig svær grad.

And er en af mine favoritspiser, overhovedet. Så derfor har jeg altid forsøgt at være påpasselig med desserten, som jo pr. tradition den aften kun kan være een ting, nemlig *ris à l'amande*.

Når jeg ser på dette ord og dets forfranskede stavemåde, får jeg også en fornemmelse af lethed. Lille og fiks portionsanretning a la Hotel Østerport. Men ak! Hvis man mener, at ens sprogøre er skærpet til at gøre den slags forfinede iagttagelser, kan man godt iføre sig sin gode danske vadmel igen – for nu skal ordet efter den nye danske Retskrivningsordbog staves *risalamande* ... og så ved jeg nok, hvad det betyder ... så har man allerede ædt for meget, eller man står i begreb med at gøre det! Her er lagt op til, at der skal skovles ind!

Sjovt nok, som det kan gå, når Dansk Sprognævn lægger sig i selen. I virkeligheden er risalamanden en pæredansk ret, men blev bl.a. for at takkes stemningerne for fransk gastronomi stavet *ris à l'amande* – uden at afsløre alt for stor franskkundskab eller konsekvens. – For det burde vel i virkeligheden have heddet *riz à l'aman-*

Og sådan kunne man blive ved, når det gælder sproget.

Både det talte og det skrevne. Intet er for småt!

Retskrivningsordbogen, årets bestseller, er her

Udsat for ministerindgreb og øksehug fra højre og venstre. Her er endelig en sag, vi alle har en mening om. De ægte konservative og de ægte liberale har ladet sig trække rundt i manegen af følelser og ideologiske synspunk-

ter. At man f.eks. skal skrive charmør i stedet for charmeur, er et umiskendeligt tegn på nutidig løslagtighed og sædernes forfald, hævdes det fra konservative kredse. Jeg er enig i, at denne nye stavemåde er ucharmerende og svarer helt til, at netop dette ord skulle staves usjarmrende, og det er alt sammen en tand for norsk for mig. Ikke fordi der er noget galt med nordmændene og deres sprog.

Men alligevel!

Aldrig har jeg grinet så meget af en TV-programoversigt, som engang jeg på mit hotel i Oslo ville se, hvad norsk TV kunne præstere den aften, for bl.a. at finde et program, der hedder *Norsk Kontri*.

Dén kunne jeg slet ikke regne ud, før programmet tonede frem på skærmen, og det gik op for mig, at det var Norsk Country & Western.

Ikke sandt! Det er lige i overkanten!

Dansk Sprognævns dilemma under udarbejdelsen af den nye Retskrivningsordbog (med stort R?) har været følgende: Skulle man følge den deskriptive skole i moderne sprogvidenskab, som siger »Vi beskriver, hvordan sproget udvikler sig, herunder hvordan stavemåderne gradvis ændres. Vi vil ikke styre udviklingen«.

Eller skulle man være normative (præskriptive) og sige »sådan skal ordene staves«.

Nævnet har valgt et kompromis.

Skønt det i de fleste tilfælde er normativ, er der dog adskillige eksempler på *dobbeltformer*, hvor disse er lige korrekte i stavemåden, hvorfor man selv kan vælge.

Og lige netop denne valgmulighed giver vanskeligheder for »vor tids sprog« indenfor datateknikken, der ikke tillader den slags pædagogisk diller daller. Jo mere tekstbehandlingsanlæg med stavkontrol bliver brugt, jo mere vi søger i offentlige databaser, jo mere brug får vi for faste staveregler.

Umiddelbart kan man nok forstå Sprognævnets væg-

ring ved at være diktatorer over for en så levende organisme som sproget, da dette jo indebar en fare for, at skriftsproget ville stivne og ikke følge med udviklingen. Men at der er nogen grupper, der svigtes med disse valgfrie forslag til, hvordan et ord kan staves, er der ingen tvivl om. Til disse grupper hører de offentligt ansatte og alle i EDB-branchen, samt til en vis grad skolebørnene. Skulle man komme disse grupper til hjælp, kunne det være noget i retning af, at sprognævnet *anbefalede* een bestemt stavemåde af et ord, der ellers godt kan staves på flere måder.

At nå til en beherskelse af den skriftlige fremstilling, er særdeles vigtig for den enkelte, eftersom det skrevne ord leder frem til fællesskab og kommunikation, der rækker ud over den kreds, man til dagligt færdes i.

Derfor skal der gøres noget for, at det ikke kun er de professionelle skrivere (textforfattere og journalister) og de halvprofessionelle, der ofte er af akademisk tilsnit, der øver sig i avisspalter, der er åbne for deres menings-tilkendegivelser. En enorm stor gruppe kommer aldrig til orde skriftligt, fordi de ikke evner at kommunikere skriftligt – og det er vel i sidste række dem, der gerne skulle ledes ind i at bruge, og kunne bruge den skrevne form bedre.

For helt uden at skrive går det trods alt stadigvæk ikke her i livet.

At skrive en tanke, idé eller mening ned, er efter min mening også en særdeles god øvelse, frem for den verbaliserede form, der jo kan skiftes/nuanceres ja, vendes 180 grader i sekundet efter, at synspunktet er fremsagt.

At tænke tanker foran det blanke papir, notere ned, og betragte igen, er en anderledes oplevelse for mennesket måske specielt i denne tid.

Og selvfølgelig skal sproget føres a jour, så det ikke ender med at blive en lille udsøgt klans måde at kommunikere med hinanden/andre ud -på! (Det ikke ønskede overstreges!).

I anledning af Daneklærerforeningens 100 års jubilæum skrev Bertel Haarder bl.a. i en artikel følgende ...

»Det er naturligtvis rigtigt, at eleverne i dansk opøver en række færdigheder. Det er vigtigt, at de lærer at skrive og stave dansk, så det kan læses af andre, og de må op-

dyrke evnen til selv at læse med forståelse og udbytte. De må udvikle deres sprog, så de bliver i stand til at udtrykke sig sikkert og godt, både mundtligt og skriftligt«.

Danmark i 1000 år

– viking, munk, konge og borger

Jørn Møller

Viking

For vort indre øje udløser ordet »viking« straks billedet af berserken, som med løftet, bloddrukkent sværd, flagrende kappe og skæg, hornet hjælm og læderomviklede bukseben springer over bålet og ind i centrum af vort sinds danskhed. At nutidens historieforskning især betoner, at vikingerne i det daglige var fredsommelige bønder, og at de på deres togter oftest optrådte som handelsfolk, ændrer ikke ved dette billede.

Vikingerne skrev på sten, hvilket er en teknik, der maner til mådehold. Og de byggede deres huse i træ, hvilket i et dansk klima ikke levner meget til efterkommerne. Derfor er såvel de skriftlige som de materielle kilder til en forståelse af deres liv sparsomme.

Det prægtigste af alle skriftlige levn er den store Jellingesten, som Harald Blåtand (o. 940 – o. 985) satte efter forældrene Gorm og Thyra. »Danmarks dåbsattest« er den blevet kaldt, for det fremgår af runeinskriptionerne på den, at Harald »vandt sig al Danmark og Norge og gjorde danerne kristne«.

Står man en klam januar dag og ser ud over det mægtige voldanlæg ved Trelleborg, som vi ved er påbegyndt i kong Haralds sidste regeringstid o. 980, befolkes området for det indre blik med krigskarle. Huse er der godt nok ingen af. Dem har de fugtige og på en sådan dag særdeles ugæstmilde enge forlængst ædt. Men vi ved, at de var ens og systematisk bygget efter en streng overordnet plan, hvilket siger os, at folkene formentlig var under en skrap ledelses disciplin. Anlæggets placering gør det uegnet som udgangspunkt for oversøiske erobrings-togter, og det giver heller ikke mening at betragte det som en søværts befæstning, så mon ikke fæstningen var

led i Haralds interne bestræbelser på at overvinde og kristne danerne. En fæstning med plads til langt over 1000 krigere fortæller nemlig også, at han må have udbyttet områdets befolkning særdeles hårdt for at skaffe forsyninger.

Skønt manglen på kilder levner fantasien et spillerum, der har tilladt, at Trelleborg er blevet fortolket som alt – fra teltlejr til rumstation, er det rimeligst at betragte fæstningen som led i den voldsomme proces, det må have været at underlægge danerne en central kongemagt og at kristne dem. På den måde giver Trelleborg en antydning af Haralds metoder, og den bliver samtidig en kommentar til Jellingestenen, der skildrer processen som fuldbyrdet.

Munk

Det billede, som ordet »munk« maler frem på vores indre nethinder, er vel oftest billedet af en tyk lille mand, hvis tynde bare ben i badetøfler forsvinder op i en brun, folderig kutte, holdt sammen med et reb om livet, rosenkrans, himmelvendte øjne, der antyder dobbeltmoral og skinhellighed samt en tonsur, der balancerer mellem glorie og skaldethed. Alt i alt et så gribende udtryk for harmløshed, at det smil, fremtoningen påkalder sig, er uden skadefryd. Nutidig historieforskning synes ikke at kunne ændre på dette sindbillede, og munkene forbliver et fremmedelement i danskhedens idealmosaik.

Munkene skrev på papir, hvilket er en teknik, der indbyder til overdrivelser, og de lærte danskerne at bygge med røde brændte teglsen, som selv det danske klima er umådelig længe om at få bugt med. To af landets mest

imponerende bygningsværker: Klosterkirkerne i Ringsted og Sorø er påbegyndt blot 200 år efter, at Harald anlagde sin fæstning, og takket være munkelatinen kender vi ikke så lidt mere til baggrunden for deres tilblivelse, end vi ved om Trelleborgs.

Den flotteste skildring af tiden leverer munken Saxo med sin Danmarkskrønike »Gesta Danorum« som i adskillige oversættelser (bl.a. af Grundtvig) og i utallige eksemplarer har formet vores selvforståelse som danskere. Skønt værkets store helt er biskop Absalon (o. 1128–1201), og skønt kirken og gejstligheden spiller en stor rolle, er værkets 16 bøger først og fremmest en kongernes og sagnkongernes historie. Betydningen af tidens enorme, mere eller mindre diskrete munkevæsen må man slutte sig til.

Lad os derfor fra Trelleborg bevæge os op ad Vårby banke mod Slagelse. I den sydlige ende af byen ligger slotsbanken, men der er ikke noget slot. Derimod ligger der på bankens sydskråning nogle ruiner. Det er de sørgelige rester af et af landets ca. 140 klostre. Antvorskov klosterruin. Meget er der ikke at se: Nogle få mure og trapper i røde munkesten, nogle få, ikke særlig store rum, uden tagdække, et par døråbninger og et vindue, som er intakt og lukker sig med bue i toppen. Til gengæld er der pragtfuld udsigt mod syd, mod Hashøj og Galgebakke, Slots Bjergby og Gerlev.

Hele arealet er på størrelse med en stor parcelhusgrund, og det er, hvad der er tilbage af, hvad der engang var Danmarks største gods. Det anslås således, at klostret ved reformationen ejede 6.000 tdr. hartkorn, eller ca. 10.000 tdr. land. Næst efter cistercienserklostret i Sorø var det Danmarks rigeste kloster, og det ejede gårde i ikke mindre end 28 omkringliggende sogne. Forklaringen på denne rigdom må søges i det følgende.

Johanniterne

Klostret blev grundlagt kort efter 1160, og det er det første johanniterkloster i Norden. Dette skal man hæfte sig ved, fordi munke og munke er mange ting. Skønt alle munkeordener er hellige samfund, der udover det kirkelige beflitter sig med pleje, husly eller anden hjælp til vejfarende, forfulgte, syge, fattige eller andre af de nød-

lidende, også middelalderen vrimlede med, kan man groft skelne mellem mindst tre store grupper:

De egentlige munkeordener, hvor i Danmark Benediktinerne og Cistercienserne var de mest udbredte. De fleste af deres klostre blev oprettet i tiden mellem 1100 og 1160, og man må sikkert i langt højere grad end sædvanligt forestille sig disse samfund som praktisk orienterede, som de første egnsudviklingscentre, med en viden om fiskeri, havebrug, dyrkningsteknikker, afgrøder, administration o.s.v., der har været fuldt på højde med den religiøse, videnskabelige, kunstneriske og åndelige omvæltning, de kom til at stå for.

Tiggerordenerne, hvortil hører Dominikanerne, Franciskanerne og Karmelitterne. Disse ordener kom først til landet, efter at en egentlig byudvikling var påbegyndt i det 13. århundrede. Det må formodes, at de har udgjort en hjørnesten i datidens sygevesen, fattigvesen og undervisningsvesen. Især Franciskanerne blev uhyre populære.

Ridderordenerne, hvortil hører Johanniterne, Tempelherrerne og Den Tyske Orden. Af disse kom kun Johanniterne til Danmark, hvor Antvorskov blev hovedsæde for ordensprovinser (underafdelingen) Dacia, der kom til at omfatte syv hovedklostre, et for hvert stift, samt nogle klostre i Sverige og Norge. I modsætning til Benediktinerne og Cistercienserne, der var under den danske kirkes overøvrighed og tilsyn, henlå Johanniterordenen direkte under paven, og ordenens stormestre i Palæstina eller andre steder i Middelhavsområdet.

Ordenen var således ikke underlagt det danske samfund, men var del af et større overnationalt samfund. Hertil kommer, at Johanniterne blev udstyret med et absolut maksimum af økonomiske privilegier. Fra kongemagtens side kan nævnes skatte- og afgiftsfrihed, ret til selv at opkræve visse skatter, bl.a. korstogsskat, ledingsfrihed, visse handelsfriheder, samt immunitet overfor dansk ret og asylret. Fra pavens side kan også nævnes asylret samt absolutionsret og ret til at foretage kirkelige begravelser, hvilket i middelalderen var særdeles indbringende privilegier.

Ridderordenerne var de ordener, der blandt meget andet kom til at stå for organisationen af korstogene til Det

Hellige Land, hvor man skulle forsvare Den Hellige Grav eller befri Jerusalem fra de vantros hænder (1096–o. 1350).

På dansk er kommet en enestående, spændende og grundig bog om Johanniterne, Erik Reitzel-Nielsen: »Johanniterordenens historie med særligt henblik på de nordiske lande«. Bd. I, Tiden før Rhodos. (Reitzel 1984), Bind II er desværre endnu ikke kommet, men det følgende står i dyb gæld til bd. I.

Det fremgår her, at Johanniterordenens forhistorie fortaber sig i legenderne, men i følge en rimelig pålidelig kilde (Guillaume de Tyr, ærkebisp, Jerusalem o. 1182), skulle kaliffen i Ægypten mod slutningen af det 11. århundrede have overladt nogle købmænd fra Amalfi et grundstykke i Jerusalems kristne bydel, hvor der blandt andet opførtes et hospital (herberg, sygehus) til omsorg for de pilgrimme, der i en stadigt voksende strøm kom til Jerusalem for at dvæle ved Den Hellige Grav. Dette hospital var viet til Johannes Døberen (Sct. Johannes, Skt. Hans). Ærkebispem en er i øvrigt kritisk overfor Johanniterne, der ikke er undergivet hans myndighed. Han kritiserer, at de efterhånden har opført så mange bygninger omkring den Hellige Gravs kirke, at man ikke kan komme ind i den, og at de lader deres klokker ringe så højt som muligt for at overdøve patriarken af Jerusalem, når han prædiker i Hellig Gravs kirken.

Sygepleje og herbergsdrift var den oprindelige virksomhed, men allerede omkring 1124 blev ordenen også militært organiseret i forsvaret af Jerusalem og kunne således gå aktivt ind i organiseringen af korstog. Kamp og krig blev i denne sammenhæng tolket ind under ordenens formål. Idet det fastslås at være den bedste form for hjælp til de fattige. Mens oldkirken var pacifistisk, har kirken nu opfundet begrebet om den retfærdige krig. Vi har således at gøre med en multinational organisation, der kommer til at administrere nogle af datidens mest indbringende virksomheder: hotel- og rejsebranchen i form af pilgrimsinstitutionen, medicinal- og hospitalsindustrien i form af sygepleje og hospitalsdrift, det militærindustrielle kompleks i form af korstogene samt sjæleomsorg og begravelsevirkomhed i form af handel med aflad, messer, begravelser og andre kirkeligt/åndeli-

ge serviceydelser. I middelalderen kunne man købe sig til – eller give gaver for sin sjæls frelse.

Dette er baggrunden for, at ridderordnerne kunne vokse sig til gigantiske overstatslige institutioner, hvis ideelle virksomhedsstruktur ethvert multinationalt selskab ville misunde: hardware såvel som software i alle produktionsled, dækkende alle behov fra vugge (Johannes Døberen) til grav (Den Hellige Grav). I det 13. århundrede ejede Johanniterne således 19.000 skattefri ejendomme rundt om i Europa. Årsindtægten fra disse er beregnet til 36 mill. franc (i nutidens penge betydeligt mere). Tempelherrernes årsindkomst er beregnet til 50 mill. franc. Kongeriger er blevet testamenteret til Johanniterne, og de ejede hundreder af borge, byer og hele øer. Hvem der har været på Rhodos, Kos eller Malta kender de store borganlæg, fra hvilke Johanniterne efter at være fordrevet fra Det Hellige Land af mangel på korstog bl.a. ernærede sig ved sørøveri. Foruden Rhodos besad de også de omliggende øer: Alimna, Episcopia, Kalchi, Kallimnos, Karki, Kasteloro, Kos, Leros, Nisara, Philo og Simia.

For helt at forstå ordenens effektivitet må man imidlertid også danne sig et billede af den interne organisation: I toppen befinder Stormesteren sig. Under sig havde han seks (senere otte) »ministerier« (egentlig »tunger«, idet der var tale om sprogligt regionale opdelinger). Provence, hvis storkommandator var finansminister. Auvergne, hvis marskal var hærminister. Frankrig (Nordfrankrig), hvis hospitalar var herbergs og hospitalsminister. Italien, hvis admiral var flådeminister. Aragonien, hvis draperius var forsynings- og forrådsminister. England, hvis turcopolarus var chef for lejetropper og kavalleri. Tyskland (med Østrig, Ungarn, Böhmen, Polen, Schweiz, Holland, Skandinavien), hvis storbailli var chef for fæstningsværkerne. Kastilien (med Léon og Portugal), hvis storkansler var udenrigsminister.

Indenfor ordenen etableredes fra 1206 desuden en skarp opdeling i tre klasser: Riddere (fratres milites), Præster (capellani) og Tjenende Brødre (sergentes). For at blive optaget som ridder krævedes det, at man skulle være født i lovligt ægteskab af adelige forældre. Senere blev dette skærpet, således at man f.eks. i Tyskland skul-

le have ikke mindre end 16 adelige aner – d.v.s. at alle tipoldeforældre skulle være adelige. Ridderne var øverste rangklasse med ret til 4 heste og 2 væbnere. De skulle først og fremmest gøre krigstjeneste, men de stod også for sygeplejen.

Præsterne havde den næsthøjeste rang. De skulle varetage sjælesorg og andre gejstlige handlinger, men ikke sygepleje. Det krævedes ikke, at man var adelig.

De tjenende brødre fungerede i alle andre sammenhænge, som sygepassere, infanterister, alle mulige slags håndværkere etc.

For at blive optaget i ordenen måtte man (i lighed med andre ordener) sværge absolut lydighed mod foresatte, cølibat og kyskhed, samt personlig fattigdom, og man må vel dermed siges at udgøre verdens mest ideelle arbejdskraft. End ikke højskolelærere ...

Johanniterne på Antvorskov

Det var repræsentanter for denne organisation, der i begyndelsen af 1160'erne kom til Antvorskov. Valdemar d. Store (1157–1182) overdrog (Verantworten = gøre

Johanniterridder i krigsdragt.

ansvarlig) dem jord fra krongodset og måtte til gengæld afstå noget arvejord ved Taarnborg.

Den sandsynligste forklaring på, hvorfor han hidkaldte dem, må søges i samtidens politiske forviklinger: Den tyske kejser Frederik Barbarossa var kommet i strid med pavemagten (Alexander III) og havde valgt sig en modpave (Victor IV). I Danmarks svækkede situation efter blodgildet i Roskilde og borgerkrigen (1156–57) var Valdemar den Store kommet i et vanskeligt politisk afhængighedsforhold til Barbarossa, der mente sig berettiget til at kræve lensed af kongen, som jo var søn af hertug Knud Lavard af Slesvig. Derfor var Valdemar med sin bisp Absalon i 1162 nødtvungen rejst til Barbarossas hof og havde tilsvoret kejseren Danmark som len, hvorved han også indirekte havde anerkendt Victor som pave.

I Danmark havde den mægtige ærkebisp Eskild ene af alle afvist denne politik og måtte som følge heraf trække sig i eksil. Dels drog han på rejse til Det Hellige Land, dels tog han 1164-67 ophold i Frankrig, hvor han opholdt sig dels hos Cistercienserne i Clairveaux, dels ved det lærde victorinerkloster i Paris og dels ved pave Alexanders hof i Nordfrankrig.

Nu må man forestille sig Valdemars og Absalons situation efter hjemkomsten fra Tysklandsreisen: Danmark var pantsat. Der var kirkelig splittelse. Hvilken magt kunne man alliere sig med for at forhindre landets forestående indlemmelse i den tyske kejsers europæiske fællesskab? – Ikke en anden statsmagt, for det ville skabe en lignende afhængighed. Men en magt, der kunne forsonede den kirkelige splittelse i Danmark, en stærk overnational kirkemagt, som havde sluttet sig til Alexander III, og som Barbarossa ikke turde røre. En sådan magt repræsenterede Johanniterne. Gennem en alliance med dem lagde Valdemar og Absalon afstand til Barbarossa og Victor, forsonede sig med Eskild, forhindrede en kirkelig katastrofe og lagde grunden til den mest fremgangsrige epoke i Danmarks historie.

I 1170, Skt. Hansdag (!), lod Valdemar sin søn Knud krone og arvehylde og sin fader skrinlægge og helgenkrone. Knuds kroning markerer landets uafhængighed af den tyske kejser, og helgenkroningen, der er bevilget af

Alexander III, markerer kirkens uafhængighed af samme. Dagen er næppe tilfældig. Johanniterne *må* have haft en betydelig rolle i spillet.

Danskerne på korstog

Et ubesvaret spørgsmål i forbindelse med Johanniterne på Antvorskov og de øvrige klostre i Norden er, om de besad nogen militær organisation. Deres hovedformål med at komme til Norden har formentlig været at agitere for korstog, at samle penge ind og at drive klostrene, så man økonomisk kunne styrke virksomheden i Palæstina og det østlige Middelhav, hvortil man skulle bidrage med en trediedel af sit overskud.

Som i moderorganisationerne, hvor én prior tog sig af det kirkelige og en anden varetog det ridderlige, d.v.s. hospitals- og militærvæsen, havde også Antvorskov to priorer: en kirkeprior og en klosterprior. Klosterprioren havde højeste rang. Han havde den øverste ledelse af hele provinsen Dacia, ligesom det var ham, der forhandlede med den tyske storprior og ordenens hovedorganisation. Han hørte til blandt de mest indflydelsesrige mænd i Danmark, og som medlem af statsrådet findes hans segl på breve og forordninger i reglen blandt de fem højst rangerende.

Nær kontakt havde man også til landets egne krigskarle: adelen. Blandt de adelsslægter, der i tidens løb betalte for sjælemesser og begravelser i klosterkirken kan nævnes slægterne Basse, Bille, Brock, Bryske, Dyre, Daa, Grubbe, Gyldenstjerne, Hardenberg, Lunge, Oxe, Passow, Present, Rud, Rønne, Skinkel og Tidemand.

Af et par kilder fremgår det desuden, at i hvert fald Johanniterne i Antvorskov og Eskildstuna selv har besiddet våben og været i stand til at bruge dem.

Klosterprioren af Antvorskovs segl fra 1314 viser et skib, og det kan henvise til situationen i Middelhavet, hvor Johanniterne på det tidspunkt udgjorde en betydelig sømagt, men det leder også tanken hen på Valdemarernes søherredømme i Østersøen og deres interesse for korstog. Det er fristende at antage, at der har været johanniterskibe eller i hvert fald Johannitere i besætningen på den ledingsflåde, som i 1168 erobrede Rygen og styrkede guden Svantevit. Rygen blev herefter en del af

Roskilde stift, og det kunne forklare, hvorfor netop Antvorskov etablerede et johanniterpriorat i sognet Maskenholz på Rygen. Det ville desuden kvalificere dem, til den ære, der overgår dem ved at få datoen for den store kirkefest 1170 fastsat til deres helgendag.

Når Knud IV (1182–1202) og senere Valdemar Sejr (1202–1241) på trods af kejseren og Den Tyske Orden, får pavens velsignelse til at føre korstog mod Estland og Livland, kunne det også tænkes at skyldes Johanniternes mellemkomst og medvirken. I 1219 landede en dansk flåde ved det senere Tallin i Estland. De erobrer en del af landet, men bliver ved Lyndanise anfaldet af den estiske hær og er på nippet til at lide nederlag. Men så er det, at Dannebrog i følge sagnet falder fra himlen ned og bringer danskerne sejr. Tallin betyder faktisk danskerborg, og byens våben blev et hvidt kors på rød bund.

Det interessante i denne forbindelse er imidlertid, at Johanniterne, der til daglig gik i sort kappe med det såkaldte malteserkors på brystet, som »kampuniform« bar en rød kjortel med hvidt kors. Det samme kors, som de havde i deres røde banner.

Dannebrog, som blev noget af det mest danske, som vi har, er med andre ord Johanniternes kamptegn. Der er meget, som tyder på, at allerede Valdemar den Store omkring 1170 gjorde det til sit våbenmærke og fane. Mindre måske for at gøre stads af Johanniterne end for at ærgre Frederik Barbarossa og hans Tyske Ridderorden.

Det ville vel i dag svare til, om Danmark på anmodning fra EF om harmonisering af fællesskabets flag valgte at gøre Coca-Colavaremærket til skjold og Texacoflaget til nationalsymbol, således som dette allerede er sket på mange tankstationer.

I samme forbindelse kan det nævnes, at de gamle danske ordenstegn – ridderkorsene – har form som de malteserkors, Johanniterne bar på dagligdragten. Korset er hvidt, de fire arme er lige lange og ender i to flige. Den hvide farve er symbol på hjertets renhed, de fire arme symboliserer kardinaldyderne: retfærdighed, klogskab, mådehold, styrke. De otte flige skal enten henvise til bjergprædikenens otte saligprisninger eller til de otte ridderdyder: et roligt sind, et liv i godhed, dyb følelse i

anger, tålmod i ulykke, retfærdighed, barmhjertighed, oprigtighed og standhaftighed – ikke helt ringe egenskaber at hæfte sig ved for gulddrengene, når de i dag er på managementkursus.

At Johanniternes indflydelse var enorm, er sikkert, men alligevel er det tvivlsomt, om Antvorskov i nogen større udstrækning har været befolket af korsriddere. At munke og bisper gik med i krig, er der ikke noget nyt i, og i hvert fald 1507 nævner paven udtrykkeligt, at der ikke er brødre af ridderklassen på klostrene i Norden. Derfor kan de nu godt have været der tidligere.

Johanniterne og de lokale

Munkenes forhold til omegnen belyses af folkevisen om Oluf Pant, der samtidig viser, at man på Antvorskov var i stand til at beskytte og forsvare sine besiddelser, om fornødent med våben i hånd. Folkevisen omhandler en begivenhed, som faktisk har fundet sted, og som man mener daterer sig til 1454. Oluf Pant, der var underhøvedsmand på Korsør Slot, og som navnet antyder var skatteopkræver, hjem søger efter et drikkelag bonden Mads Burmand i Gerlev og vil voldtage hans kone. Det lykkes bonden at slippe bort. Han løber de fire kilometer til Antvorskov kloster og klager sin nød for prioren, der med sine beredne munke iler til hjælp og slår Oluf Pant og hans ni svende ihjel (s. 44).

At historien i hovedtrækkene er sand, bevidnes af samtidige kilder, idet øvrigheden på Korsør Slot er afkrævet bøde til Roskilde stift for stedfundne krænkelser, mens paven i 1455 meddeler absolution (syndsforladelse) til en Antvorskovprior for et begået drab. Visens navne passer ikke helt med virkelighedens, men det kan skyldes forskydninger i erindringen og i afskrifterne.

Det er værd at bemærke, at sympatien i visen er ganske på priorens side, mens det er repræsentanten for den verdslige myndighed, der er skurken. Munkevæsenet er efter reformationen ofte blevet udlagt som en parasitær institution, der udplyndrede land og folk. Men det skal tages i betragtning, at det var reformationens sejrherre, der skrev historien. Set fra bøndernes og de fattiges side har det sikkert været fuldt så betryggende at blive udplyndret af en stabil kirkemagt, som i det mindste kunne

*Slaget ved Lyndanise 15. juni 1219.
Efter træsnit af Christian Henneberg (d. 1893).*

garantere for saligheden, og som desuden var præget af kristeligt humanitære idealer om omsorg og barmhjerthighed overfor nødlidende.

Den utrolige velstand, der kommer renaissancefyrsterne til gode, og som giver sig udtryk i bygningen af hundredvis af herregårde og slotte, gavnede ikke bønderne, ligesom skiftende herremænds verdslige vilkårlighed ikke heller befordrede almuens tryghed og velfærd. Dette forhold afspejles allerede i visen om Oluf Pant.

Munkevæsenets afvikling

Dette betyder ikke, at riddermunkene var de rene engle. Udover i tidens løb at være blevet anklaget for at have begået samtlige syv dødssynder: hovmod, vrede, misundelse, livslede, gerrighed, fylderier og vellyst, beskylder paven dem allerede 1238 for skandaløs livsførelse: De overholdt ikke de aflagte løfter om kyskhed og personlig fattigdom, de var grådige og hovmodige, og de misbrugte de privilegier, der var dem tilstået.

I Danmark havde Johanniterne dog et så godt forhold til statsmagten, at de slap for den skæbne, Philip den Smukke af Frankrig lod overgå Tempelherrerne. Da de var blevet for mægtig en stat i staten, blev de anklaget for kætteri af værste slags: de havde fornægtet Kristus, spyttet på korset, bedrevet afguderier, plejet homoseksuel omgang og svævet i forskellige perverse udskjelser. Under tortur fremtvang man tilståelser, ordenen blev opløst, og stormesteren brændt på bålet. Deres enorme besiddelser skulle efter pavens plan overdrages til Johanniterne (!), hvilket skete i betydeligt omfang, men med finesse og diskretion, da man jo nødigt skulle lide samme skæbne. Det skal dog siges, at der ikke foreligger vidnesbyrd om, at Johanniterne skulle have deltaget i komplottet mod deres franske kolleger.

Omvendt er der vidnesbyrd om, at munkene ved Antvorskov i det mindste lejlighedsvis overholdt fordringen om personlig fattigdom, idet der findes beklagelser over, at de gik så lurvet klædt, at de stred mod almindelig sømmelighed.

Ikke desto mindre blev det en Johanniter selv, der i Danmark blev kilde til oprør med munkevæsenets dominans, til reformationen, og dermed til at ordenen mi-

stede sin betydning i Danmark. Han bevidner, at der i andre perioder var tale om et betydeligt vellevned: Da han kritiseres for blot at være en forløben munk, svarer han, at han ikke ved, om han er munk, for som munk har man jo svoret fattigdom og ikke (som f.eks. i Antvorskov) at »bo i store kostelige stenhuse og kongelige paladser! æde og drikke kræseligt! slide lejdsk og londersk (klæde) og bruge alt det, mit liv lystede«.

Det var smedesønnen Hans Tausen (1494–1561), der formentlig begyndte sin skolegang på Skt. Hans kloster i Odense og senere kom til Antvorskov som et af ordenens stortalenter. Efter adskillige års studietid i udlandet, hvor han var sendt af klostret, kaldtes han i efter sommeren 1524 hjem til Antvorskov. Han var da en højlærd mand og stærkt påvirket af den lutherske lære. Vinteren igennem må man forestille sig, at diskussionerne i Antvorskov foregik på et rent akademisk plan, men under priorens bortrejse i påsken 1525 prædikede Hans Tausen lutheri for fuld udblæsning, bl.a. hovedsætningen om retfærdiggørelse ved nåde, modsat frelse ved gode handlinger, køb af aflad og messer. I begivenhedsrækkefølgen stikker han herefter af for at undgå priorens vrede, vender tilbage, fængsles på Antvorskov, men løslades efter venners forbøn og forvises til Viborg, hvor han de følgende år deltager ivrigt i omvendelsen af denne katolske højborg og bliver bannerfører for reformationen, som fuldbyrdes 1536.

I Antvorskov gik det stille af. Skønt klostret blev brugt som fængsel for de mere genstridige katolikker, f.eks. den norske bisp Mogens Lauritssøn fra 1537 til hans død i 1542, og skønt protestanterne brugte det til landsmøde – nationalsynode i 1546, fik munkene lov at blive. De blev pålagt at drive præsteskolet, hvilket kunne synes at være at sætte ræven til at vogte gæs. Deres studenter var endda pålagt at skulle bære munkedragt og leve i bøn, kyskhed og studering. Men det var afgørende, at de som degne og præster flyttede ud og nedsatte sig ved kirker og skoler, ligesom det var på sin plads, at de giftede sig.

Men privilegierne faldt efterhånden bort, og munkenes antal skrumpede ind, nu hvor det hverken biologisk eller åndeligt var dem tilladt at avle. I 1580 pålægger Fr. II sin staldmester, herremanden Peder Reedtz at over-

tage bestyrelsen af Antvorskov og Sorø klostre. »Af den gamle fordums Velmagt var der næsten ikke andet tilbage end tre gamle tandløse Munke og to gamle, revnede Klokker«. Munkene bliver det pålagt den ny bestyrer (lensmand) at forsørge.

Hermed slutter korsriddernes historie dog ikke: Efter reformationen fik Johanniterne sæde på øen Malta, hvor en ubrudt række af stormestre var overhoveder af ordenen frem til 1799. Fra 1805–1879 styredes ordenen ved stormesterstedfortrædere, men fra 1879 og frem til i dag er der igen blevet udnævnt stormestre.

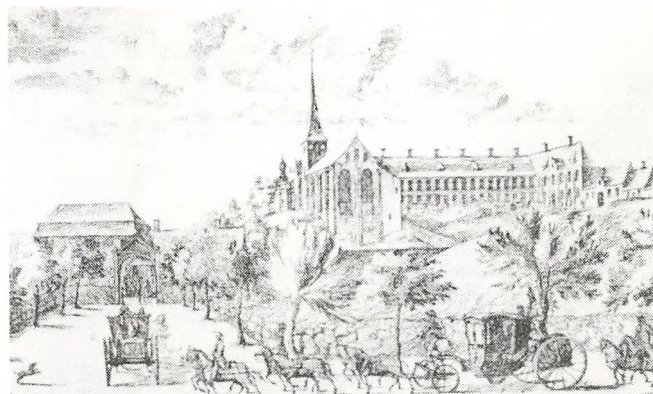
I 1831 blev ordenen genrejst i England, og i 1934 i Danmark. Ordenen er økumenisk (tværkristelig), og alle af dadelfri vandel kan optages, dog på anbefaling af to ordensmedlemmer. Ordenen udsender årsskriftet »Dacia«, og hvert år i september holdes der internationalt konvent på Kronborg slot. Ordenens formål er »i dag – som tidligere (...) at lindre fattigdom, sygdom, ensomhed og anden nød samt fremme kristne etiske og åndelige værdier i samfundet og bekæmpe en materialistisk livsanskuelse«.

Kongerne

Heller ikke klostrets historie slutter: I de følgende år får Peder Reedtz den hovedopgave at modernisere og restaurere de medtagne bygninger, Skt. Hans kirke bliver til Antvorskov slotskirke. Den er landets femtestørste kirke efter domkirkerne i København, Århus, Roskilde og klosterkirken i Mariager, og den får nu kobberdækket spir til en højde af 73,5 meter. Den kan ses viden om fra Roskilde til Nyborg, og den bliver brugt som sømærke af skibene på Store Bælt. De øvrige tre længer i klostret bliver moderniseret til slot. Sammen med kirken danner de en uregelmæssig gård på toppen af banken. Længerne er i to–tre stokværk med sadeltag og varierer i længde fra knap 50 til knap 75 m.

På bankens sydkråning suppleres de eksisterende anlæg: gårde, haver, stalde, ridehus og ridebaner. Slotsgrunden er på ialt ca. 23 tdr. land.

Det bliver forbundet med bøde at kalde slottet ved sit gamle navn af kloster: »da skulle de for hver gang have

Antvorskov slot 1749.

forbrudt en færdig ox«. Også landsbyen Brødre Bjergby må ændre navn til Slots Bjergby.

Med Skåne, Halland og Blekinge som del af Danmark lå Antvorskov i centrum af riget, og da den jagtglade Fr. II (1559–88) samtidig ønskede at benytte dets beliggenhed i de store vildtrige skove med de nu udtørrede søer: Nysø, Rørsø, Ålsø, Klarsø, Grønsø m.fl. som udgangspunkt for jagter, opholdt han sig meget på slottet eller på sin jagtgård i Rosted. Fornøjelsen varede imidlertid ikke ret længe, for kongen døde allerede i 1888. I Anders Sørensen Vedels ligtale hedder det: »... dersom Hans Naade kunde havt Aarsag ... at holde sig fra den almindelige skadelige Drik, som nu over al Verden (...) altfor gængs er, da synes det (...) at Hans Naade kunde have levet mangen god Dag længere«.

Efterfølgeren Chr. IV (1588–1648) kom ikke til at bruge slottet i videre omfang, men stuttedriften blev fortsat, og Antvorskov blev udnævnt til kgl. fadeburslen, hvilke betød, at det var leveringspligtigt til den kongelige husholdning. Der var stadig tale om stordrift, og daglig blev der vel holdt hus på Antvorskov for omkring 100 mennesker.

Under svenskekrigene (1657–60) gik det hårdt ud over bygningerne, der kom sørgeligt i forfald, og også de omkringliggende skove blev stærkt forhuggede under svenskekongen Karl X's besættelse af landet.

1704–05 blev Antvorskov ophøjet til grevskab, idet Fr. IV (1699–1730) hemmeligt var blevet viet til venstre hånd med Elisabeth Helene von Vieregg, som han gav titel af grevinde og overdrog slottet med omliggende gods. Hun døde imidlertid i barselsseng allerede 1704, og den nyfødte søn 3 måneder senere i 1705, så grevskabet overgik igen til kronen.

I 1717–1718 indrettede Fr. IV Antvorskov som ryttergods. Sammen med 11 andre godset landet over skulle der hermed skabes grundlag for en stående hær. I samme sammenhæng oprettedes i adskillige af disse godsets landsbyer de såkaldte rytterskoler. På Sjælland lå yderligere fem af ryttergodserne, nemlig: København, Frederiksborg, Kronborg, Tryggevælde og Vordingborg. Under Chr. VII (1766–1808) hvor enevælden fattedes penge, bestemtes det, at ryttergodserne med undtagelse af Frederikshørg skulle sælges.

Borgerne

I 1774 blev det udstrakte jordegods overdraget til privatmanden finansråd Koes, som var af håndværkerslægt fra Slesvig, men som havde tjent en formue ved at få privilegium på at oprette et talloteri i det på den tid utroligt fordrukne og spillelystne Danmark. Uden særlig sans for det historiske rev han straks Danmarks femtestørste kirke ned og brugte stenene til at nyopføre herregården Pebringe, som hørte ind under Antvorskov. Ved samme lejlighed gav han den navneforandring til Falckensten efter sin kone Anna Mathea Falck.

Efter denne katastrofe skiftede godset ejer en halv snes gange de følgende 40 år.

Blandt ejerne kan nævnes den utroligt rige etatsråd Bruun, hvis nervøse og berømte kone, kunstnerinden Frederikke Bruun holdt litterær salon på Antvorskov, som hun dog i det lange løb fandt for provincial. Som så mange andre, der i den følgende tid rev ned, udstykkede og solgte fra med fed fortjeneste, delte også Bruun Antvorskov op. Han udstykkede fire parceller, som fik navn efter børnene: Carlsgaard, Idasgaard, Augustendal og Charlottedal. Til Charlottedalparcellen hørte også Herthalund og Liselund. Carl mageskiftede med Krogerup, der nu er højskole. Ida udviklede sig til en meget feteret tableaunkunstnerinde, men gården ligger der endnu. Au-

gustendal blev lagt sammen med Charlottedal, der nu er kaserne.

En overgang huserede den sværmeriske digter Baggesen på Antvorskov, som han kaldte Elleskov. Han skrev et rimbrev til Frederikke Bruun, som han noget plumpt kaldte Elleskovs mysterier.

1816 var der kun østfløjen af slottet tilbage, resten havde det borgerskab, som var på vej mod magten, gjort i penge. 1840 fandtes kun de få sten, hidrørende fra nogle udbygninger, som man kan se i dag, tilbage, og 1845 kan Sorø Amtstidende meddele, at der er badeanstalt, bageri og restauration med kongelig bevilling på Antvorskov slotsparcel.

1858 blev grunden købt af handelsmanden H. H. Schou, der havde tjent en formue ved kornhandel, og som nu anlagde et teglværk på grunden. Allerede munkene havde jo benyttet sig af det gode ler i banken, da de anlagde det første kloster 900 år tidligere. Desuden anlagde han den villa, der kan ses på banken i dag.

Om H. H. Schou, der betragtes som en initiativrig velgører for Slagelse by kan ydeligere fortælles, at han blev ophav til en af de første større arbejderdemonstrationer udenfor København. På teglværket beskæftigede han nemlig i 1866 – altså kort efter nederlaget – tyske fremmedarbejdere. På trods af, at der var arbejdskraft nok i Slagelse, og at lokale havde været beskæftiget hos ham under krigen, foretrak han af den ene eller den anden grund den tyske arbejdskraft. Det førte til arbejderopstand, tilkaldelse af politi og dragoner og arrestationer med arrest- og tugthusstraffe op til to år.

Ud over Schous villa på slotsbanken kan man i dag se en mindesten over Hans Tausen samt Danmarks højeste flagstang. I toppen af den ville man helt fra Nyborg kunne se Dannebrog vaje, således som man engang kunne se klosterkirkens spir.

Folkevisen om Oluf Pant

Indre af Antvorskov klosterruin.

Oluf Pant han sidder på Korsørehus
og drikker med sine Svende
til de faar dennem saa fuld et godt Rus
at de dem ej tæmme

Oluf Pant hin væne med sine Svende, de monne saa sørgelig
kvæde.

»Enten vil I have Orlovsbrev
og miste eders Tjeneste gæv;
eller I vil følge til Gerløv,
der se, hvor mine Bolere blev?«

Ingen vild' deres Tjeneste mist'
af hans Svende saa bolde;
ej heller vilde de give længere Frist,
førend de vilde Hesten' holde.

Han beder sadle de skønneste Heste,
der man i Stalden kund' finde;
»Mads Burmand i Gerløv vil vi nu gæste,
han skal det fuldvel mindes«.

De rede saa frem for Studeby
og Lundforlund dernæst;
Tyge Olsøn stod saa under aaben Sky
og bad dem ind til Gæst.

Det var for vist hin rige Oluf Pant,
rider op ad Gerløv Gade,
der maa jeg nu sige forsandt,
hans Heste sprang som en Skade.

Han rider i Mads Burmands Gaard,
fuldprægtig svøbt i Maar;
men Bonden han mon derudenfor staa
udi sin Kjolstel saa graa.

»Du skal forvist laane os Hus i Nat
og pleje os vældelig vel;
og give os Hustruen din saa brat,
eller vi slaar dig ihjel!«

»Skal jeg laane eder Hus i Nat
og pleje eder vældelig vel;
vil I og have min Hustru saa brat,
saa sker mig stor Uskel.

Lader eders Heste udi Stalden ind,
bærer for dennem Havre og Hø;
i Stuen selv gaar lystig i Sind,
raader baade for Hustru og Mø«.

Bonden sig mægtig mon vaande og vri'
udi sin Kjortel graa;
dog søgte han den geneste Sti,
som op til Antvorskov laa.

Oluf Mortenssøn, den gode Prior,
tilspørd' den Bonde saa brat:
»Hvad er det nu for Fare stor,
dig driver herop i Nat?«

»Saadan stor Vold er mig paaført,
saa hastig førend jeg tænkt';
bliver ej Oluf Pant af Døren kørt,
da bliver min Hustru krænkt«.

Der var Prior Oluf Mortenssøn,
lader raabe over al sin Gaard:
»Høre I det, mine raske Hovmænd,
drager paa eders Brynje haard.

I drage den paa ret alle tillige
ikke af Svig eller Falsk;
det vil jeg for Sanden sige,
Oluf Pant er saa haard en Hals.

Gak straks selv hjem, du armer Bonde,
og luk straks ind dine Hunde;
stil ogsaa dine Kvinders Munde,
saa vil jeg efter stunde«.

Prioren, som var da rustet til Krig,
rider i Mads Burmands Gaard:
»Hjælp os nu Gud i Himmerig,
om Oluf Pant tager sin Kaard'«.

Oluf Mortenssøn ind ad Døren tren,
saa vred i Hu og Sind;
Oluf Pant han stander ham op igen,
er lystig, dertil gesvindt.

»Hvem bevilger dig til Gerløv By
mine trofaste Bønder at gæste?
af dette skal vorde et Landery,
du fodrer saa her dine Heste«.

Hin rige Oluf Pant begynder at smiske
under sit laaden Skind;
saa sagtelig han det monne udhviske:
»De er saa vel min' som din«.

Prioren udi Grumhed sit Sværd uddrog
i Mening, han vilde fægte;
Oluf han Lyset i Kronen udsluk
og monne med Hælene fægte.

Oluf Pant krøv saa op udi Skadegab,
han var ikke da ret glad;
Prioren fornam svar vel, hvor han sad,
han vilde ham lægge i Bad.

Ihjel slog de hin rige Oluf Pant,
dertil hans Svende ni;
foruden hans Smaadreng, den lille Gant,
ham gav de sit Liv fri.

Oluf Pant hin væne med sine Svende, de monne saa sørgelig
kvæde.

Elevforeningen

Solveig Hviid Hansen

Frem til næste generalforsamling er elevforeningens bestyrelse sammensat således: Solveig Hviid Hansen (79/80), Mie Bak (80/81), Johnni Larsen (82/83), Birgit Jørgensen (82/83), Lisbeth Dalh Sørensen (83/84). Suppleant er Hanne Overgaard Knudsen (82/83). Årsrepræsentanter fra 84/85 er Ninette Hansen og Jørn Erik Simonsen, fra 85/86 Jan Danielsen og Lisbeth Hartmann.

Når det ligesom er blevet antydnet i de foregående Gerlevblade, at vi rokerer rundt med elevforeningens arrangementer, så er det mest for at tilføre disse et sammenhængende indhold.

Mest iøjnefaldende er det såkaldte elevmøde, som vi hermed indbyder foreningens medlemmer til.

ELEV MØDET den 9. og 10. januar.

Herunder generalforsamling. Læs endvidere vedlagte program for weekenden.

Vi er på Gerlev vant til et talstærkt fremmøde til den årlige generalforsamling, hvilket vi tager som udtryk for, at medlemmerne interesserer sig for højskolen og dens elevforening.

Det fremgår af programmet for elevmødet, at vi har lagt os fast på et bestemt tema. Vi håber, at du ved gennemlæsningen får lyst til at deltage. Ved tilrettelæggelsen har vi ikke stået på tærne for at imødekomme ethvert tænkeligt behov, I gamle elever måtte komme med. Vores intention er derimod at fremvise et forløb, der tager sigte på en helhed.

God jul og på gensyn næste år.

Elevliste, vinterskolen 1985/86

Piger:

Sanne Jensen, Solvangs Allé 21, 8500 Grenå.
Hanne Christensen, Parallelvej 13, 9300 Sæby.
Ghita Due Olesen, Rødovrevej 331 C, 2610 Rødovre.
Marianne Rich Pedersen, Lundbyesvej 27, 6240 Løgumkloster.
Mona Krejberg, Ginnerupvej 31, 7861 Balling.
Else Vendelboe, Bubbevej 4, 7760 Hurup Thy.
Eva Lohmann, Tjørnebakken 5, 8500 Grenå.
Randi Christensen, Langelinie 12, 6520 Toftlund.
Susanne Rasmussen, Teglværksvej 9, 8500 Grenå.
Pia Quitzau, Scharffenbergsgade 30, 6400 Sønderborg.
Henriette Oreskov, Vægten 17, 3650 Ølstykke.
Hanne Kirk, Tovgårdsvej 5, 7700 Thisted.
Yoon Risegaard Buhrkall, Solbækvej, 9300 Sæby.
Ragnhild Hove Hundebøll, Kærnevej 36, 6830 Nørre Nebel.
Nina Schouw, Dronningensgade 54, 5.fm.th., 1315 Kbh. K.
Kate Esbjerg Jensen, Drusbjergvej 2, 4583 Sj. Odde.
Lisbeth Jørgensen, Mørdrupvej 132, 3060 Espergærde.
Anne Kristine Damborg, Åparken 30, 9620 Ålestrup.
Inger Honore Vesten, Mosevænget 7, 6440 Augustenborg.
Linda Charlotte Kristensen, Frederiks Leyelsvej 41, 3070 Snekkersten.
Lene Blom, Perikonvej 14, 6430 Nordborg.
Lone Kristensen, Hjardalvej 4, 7700 Thisted.
Ulla Ahrens Larsen, Madvigsgade 7, 3740 Svaneke.
Julia Mauritzen, Ege volden 154 st. tv., 2650 Hvidovre.
Jette Aabo Nielsen, Balle Bygade 38, 8600 Silkeborg.
Jytte Blåbjerg, Redstedvej 6, 7970 Redsted, Mors.
Gitte Holm, Sct. Clemensvej 20, 4760 Vordingborg.
Lone Kathrine Vithus, Krotoften 36, 4140 Borup.
Susanne Eiler, Nivåvænge 11-1, 2990 Nivå.
Joan Hansen, Røjlevej 18, 5792 Årslev.
Lise Malmros, Tolvkarlevej 301, 3400 Hillerød.
Lise Damborg Møller Nielsen, Skovhøj 16, 6400 Sønderborg.
Birgitte Bak, Byledet 4, 2860 Gentofte.
Mette Marie Thuesen, Grønnegade 59, lej. 13, 8000 Århus C.
Ida Haugegaard, Vesterbrogade 136, 2. th., 1620 Kbh. V.
Lise Brandt Andersen, Frederiksberg Allé 86, 5. th., 1802 København V.
Helle Mikkelsen, Storegade 44, 6880 Tarm.
Lene Bejer Damgaard, Vølundsvej 109, 7500 Holstebro.
Tina Bjerre Christensen, Nyborgvej 83, 5800 Nyborg.

Mette Christiansen, Lindehøjen 5, 2720 Vanløse.
Henriette Damgaard, Vølundsvej 35, 7500 Holstebro.
Anne Birgitte Kähler, Jellingegade, 2200 Kbh. Ø.
Jette Dakin, Stenagervej 2, 3540 Lyngø.
Lizette Fischer Christensen, Sæbygårdsparken 60 A, 9300 Sæby.
Julie Kaae Jensen, Tårnkær 6, 2640 Hedehusene.
Helle Helgren Nielsen, Ørnevej 2 B, 3390 Hundested.
Lisbeth Hartmann, Ryesgade 104, lej. 278, 2100 Kbh. Ø.
Helle Mirjam Madsen, Hvedemarken 18, 9670 Løgstør.
Anette Hammering, Bogårdsvej 504, 3050 Humlebæk.
Karin Hansen, Vordingborgvej 43, 4773 Stensved.
Inger Kirstine Hansen, Rørmosevej 8, 2400 Kbh. NV.
Lisbeth Buchwald, Vallø By, Gl. Præstegaard, 4600 Køge.
Heidi Bohn Petersen, Brandkær 5, 2760 Måløv.
Jette Larsen, Odensevej 548, 5300 Kerteminde.
Anne Mette Sofie Olufsen, Kirsebærhaven 16, 4000 Roskilde.
Yung Christina Perstrup, Ejlerurnesvej 69, 4300 Holbæk.
Annette Nielsen, Skulderlevvej 30, 4050 Skibby.
Gitte Andersen, Platanvej 58, 7700 Thisted.
Lene Skov Lausen, Nørre mark 1, 6500 Vojens.
Annette Egholm, Anemonevej 19, 7800 Skive.
Britt Hansen, Veronikavej 8, 2610 Rødovre.
Esther Bülov Davidsen, Rosengade 18, 6400 Sønderborg.
Dorthe Sjørsløv Jensen, Pedersmindevej 44, 8600 Silkeborg.
Bente Merete Troland, Grundtvigs Alle 22, 6400 Sønderborg.
Janne Jepsen, Rughøjvej 3, 5250 Odense SV.
Bodil Andersen, Ribevej 97, 6510 Gram.
Anne Palsgaard Bach, Beatesminde 18, 2. tv., 9210 Ålborg SØ.
Minna Bendix, Granhøj 14, 3400 Hillerød.
Irene Møller, Dyndvad Søndergade 6, 6430 Nordborg.
Annemette Aagaard Pedersen, Espegårdsvej 10, 2880 Bagsværd.
Anita Neldahl, Toftbæksvej 19 B, 2800 Lyngby.
Hanne Kongsgaard Sørensen, Hinbjerg 59, 2690 Karlslunde.
Marianne Heilmann, Nalunnguarfik 1135, 3911 Sisimut.
Charlotte Kristine Lyberth, Esbjergvej B 749/104, 3912 Maniitsaq.
Lykke Boa Nielsen, Granhøjen 166, 8660 Skanderborg.
Sigrid Joensen, Velbastadvegur 34, 3800 Torshavn.

Drenge:

Rene Mortensen, Kløvermarken 24, 2680 Solrød Strand.
Bjarne Skov, Troldkærvej 28, 2610 Rødovre.
Erik Haugegaard, Vesterbrogade 136, 2. th., 1620 Kbh. V.
Leif Henning Kjær Hansen, Kollen 4, 8781 Stenderup.
Steffen Kampp, Ågade 90, 3. th., 2200 Kbh. N.
Rene Ellebo, Fasanvang 3, 3450 Allerød.
Kim Hansen, Vesterstrandgade 33 A, 6950 Ringkøbing.
Esben Hansen, Hvasshøj 9, 6950 Ringkøbing.
Jack Ingemar Svendsen, Tørslevvej 65, 4050 Skibby.
Finn Skaftø, Irisvej 38 C, 4863 Eskildstrup.
Kurt Vind, Golfvangen 25, 6715 Esbjerg N.
Jan Henrik Dyberg Bergstein, Gl. Kongevej 172, 1850 Frederiksberg.
Morten Grandahl Jensen, Rørosvej 99, 4760 Vordingborg.
Jan Danielsen, Irishaven 19, 2760 Måløv.
Carsten Stig Lykke Hansen, Fynsvej 41, 4600 Køge.
Jørn Radich Madsen, Stadionvej 40, 3390 Hundested.
Anders Vesterbo Augustinus, Rødeledvej 2, 5792 Nr. Søby.
Jørgen Thorsten Nielsen, c/o Lone Deplan, 2200 Kbh. N.
Kristian Domino, Hovangsvej 15 A, 9500 Hobro.
Erik Nielsen, Nypølgsgade 4, 6470 Als.
Bent Nielsen, Stævnevej 33, 5700 Svendborg.
Jimmy Nielsen, Klosterparkvej 135, st. th., 4400 Kalundborg.
Per Aage Vilhelmsen, Østergade 8, 3770 Allinge.
Nils Martin Juul, P. W. Tegnersvej 23, 3070 Snekkersten.
Niels Asger Jørgensen, Kirkevej 15, 9654 Bryrup.
Bo Andresen, Bybrændstræde 1, 3500 Værløse.
Michael Ellegaard Hansen, Silkeborgvej 144, 8000 Århus C.
Jens Thuesen Pedersen, Løjtoftevej 15, 4900 Nakskov.
Frederik Lyng Jørgensen, Hessensgade 37, 1. th., 2300 København S.
Jan Frydenberg, Frederiksgade 50 C, 5000 Odense C.
Eydstein Egholm Hansen, Rosmarinvej 93, 8800 Viborg.
Ole Pedersen, Skovbyvej 17, 6500 Vojens.
Kristian Eriksen, Enok Kristianssensvej 4 B, 3952 Iullissat.
Gert Hans Jacob Fleischer, E. Johansensvej B 439, 3961 Uummannaq.
Børge Erik Olsen, Blok 15-3, 3911 Sisimut.
Hans Rützel Joel Josenius, Josefsvej B 1006, 3921 Narssaq.
Hans Boassen, Nuussuaq 88 C-12, 3900 Nuuk.
Michael Timothy Andersen, Sorøvej 53, 4200 Slagelse.
Henrik Thuge, Gl. Vartovvej 25 C, 2900 Hellerup.
Per Jacobsen, Siriusvej 5 A, 8270 Højbjerg.

INDHOLDSFORTEGNELSE

<i>Klara Korsgaard</i>		
Kære Lone		2
<i>Klaus Helsøe Jensen</i>		
Troubadurens lærlinge		7
<i>Stig Jensen</i>		
Oder til fodboldlandsholdet		10
<i>Henrik Pors</i>		
Sådan'sk		14
<i>Hanne Kirk</i>		
Med DSB Århus-Thisted		19
<i>Henning Eichberg</i>		
Narren som ressource		22
<i>Jonathan Schwartz</i>		
Danskhed hos Erik H. Erikson		24
<i>Britt Hansen</i>		
Det handler om at være menneske		28
<i>Per Sonne</i>		
Dansk natur		30
<i>Finn Bygballe</i>		
Retskrivningsordbogen er her		33
<i>Jørn Møller</i>		
Danmark i 1000 år		35
Folkevisen om Oluf Pant		44
<i>Solveig Hansen</i>		
Elevforeningen		46
Elevliste		47

